პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა შეერთდით!

ბრძოლის ხმა

1936 წ. მარტი
პარიზი

№ 60

1936 — MARS
Paris

ყოველთვიური ორგანო საქ. სოც.-დემ. მუშ. პარტ. ცენტრალური კომიტეტისა

«L' ECHO DE LA LUTTE» — Revue mensuelle du Parti Social-Démocrate Ouvr. de Géorgie.

დასავლეთი და აღმოსავლეთი

დასავლეთი თავდება პოლონეთით და ბალტიკით, რომლის იქით იწყება აღმოსავლეთი და მიიმართება წყნარ ოკეანეს ნაპირებამდე.

პირველი, შედარებით მცირე ტერიტორია, შეიცავს 25 დამოუკიდებელ სახელმწიფოს, ხოლო მეორე, პირველზე მრავალჯერ უფრო ვრცელი, წარმოდგენილია მხოლოდ ორი სახელმწიფოთი—რუსეთით და ჩინეთით.

აღმოსავლეთის საზომით მთელი დასავლეთი თამამათ მოთავსდება ერთ სახელმწიფო ფარგალში ამ საზომით ხელმძღვანელობდა ისტორიულ წარსულში ცეზარი, შარლემანი, რომ-გერმანელთა წმინდა იმპერია და ბოლოს ნაპოლეონი, და ყოველთვის ამაოთ; გაერთიანებული ევროპა მუდამ ირღვეოდა და თავის შემადგენელ ნაწილებათ იყოფოდა. საფრანგეთის დიდმა რევოლიუციამ საბოლაოთ ჩასცა ლახვარი ძველ, ტერიტორიალურ პრინციპს ძალმომრეობისა და მისი ალაგი დაიჭირა ნაციონალურმა პრინციპმა უფლების და თვითგამორკვევისა. ნაცია გადაიქცა სახელმწიფოთა წარმოშობის მთავარ საფუძვლათ, ხოლო ტერიტორიალური მოსაზრება მის ხელქვეითათ. ისტორია ამოძრავდა ამ ხაზზე შეუდრკელათ, შეუჩერებლათ და მოახდინა დასავლეთის ნაციონალიზაცია. აღმოსავლეთი კი პირიქით შერჩა ძველ საფეხურს, ჩამორჩა დასავლეთს და დარჩა დრომოჭმულ ტერიტორიალურ ნიადაგზე. ამ პოზიციიდან ის დასძრა ორმა დიდმა მოვლენამ, ორმა დიდმა რევოლიუციამ, რომელიც მოხდა ჯერ ჩინეთში, შემდეგ რუსეთში. აღმოჩნდა რომ ეს ვებერთელა ტერიტორიაც შეიცავს მრავალ ერთ, სხვა და სხვა რასის, მოდგმის და კულტურის ხალხთ, რომელნიც მიილტვიან თავისი საკუთარი ნაციონალური შინისაკენ. ჩნდება ყველა პირობები მისი ევროპიულათ აწყობისა.

მოსალოდნელი იყო დასავლეთი ხელს გაუწოდებდა აღმოსავლეთს ამ ახალ გზაზე და მას დაეხმარებოდა. ხდება კი სრულიად წინააღმდეგი მოვლენა. მას თავისი ნაციონალურ-პოლიტიკური შენობა მიაჩნია კაცობრიობის უდიდეს გამარჯვებათ, პროგრესის უმაღლეს რგოლათ, რომლის გარეშე ის თავის ცხოვრებას ვერც კი წარმოიდგენს. მის დასაცავათ ის მზათაა მიმართოს ყოველნაირ ზომას, ამათ შორის ომსაც. სამაგიეროთ ეს პრინციპი ავიწყდება მაშინვე, როგორც კი აღმოსავლეთისაკენ გაიხედავს, სადაც ის ამჩნევს ძველებურათ მხოლოდ ტერიტორიას, სახელმწიფო საზღვარს, ვერ ხედავს შიგ მომწყვდეულ და ამოძრავებულ ერებს. ამ ქვეყნების ევროპის გზიდან გადადენა, ძველი ხალხთა სტატუსქვოს ხელუხლებლათ შენახვა გადაიქცა მიმდინარე საერთაშორისო დოქტრინათ, რამაც განსახიერება ჰპოვა ერთა ლიგაში. ამას წინეთ მოსკოვი მიიღეს ლიგაში უპირობოთ, აღუთქვეს მისი საზღვრების დაცვა. მაგრამ არავინ დასვა საკითხი თუ სად არის ეს მისი ხელშეუხებელი მიჯნა. 1918 წ. ის იყო ერთი მიმართულებით, გადადიოდა სწორედ რუსის ხალხის ბინადრობის ხაზებზე, რომლის გადმოღმა იწყებოდა სხვა ეროვნული რესპუბლიკები (უკრაინა, კავკასია და სხ.). ხოლო დღეს კი ეს საზღვარი ძევს სრულიად სხვა ადგილას, დაკარგული აქვს ნაციონალური ხასიათი, მის შიგნით ძალით შეყრილია გუშინ თავისუფალი ერები, აღდგენილია ძველი დესპოტიის სახელმწიფო კედლები. ჟენევა ამ ღრმა ცვლილებას აღარ ხედავს, აღმოსავლეთს არ უდგება ევროპიული საზომით; თავისთვის მიუღებელი პრინციპი სხვისთვის მისაღებ პრინციპათ არის აღიარებული. რატომ? წამოყენებულია ერთი მეტათ საპატიო მიზეზი, დასახულია მეტათ მნიშვნელოვანი მიზანი. ეს მიზანია დაცვა მშვიდობიანობის, განდევნა ომის. ამ გზაზე ის ეძებს მოკავშირეთ და დამხმარეთ. ეს ჩინებული დროშა მოითხოვს შესაფერ, მიზანშეწონილ საშუალებათ ნამდვილ, ერთგულ დამხმარეებს, რომელნიც ჭირში მართლა მასან დარჩებიან. ასეთი ელემენტები უნდა მოინახოს იქ სადაც ევროპიული შინაური მდგომარეობაა და რომლის გამოხატულება ერთა ლიგაა. რა სამშვიდობო იმედის დამყარება შეიძლება იმ ქვეყანაზე, რომლის ნახევარი მცხოვრები მაინც ეპირდაპირება გაბატონებულ ხელისუფლებას, ერთი ერის გეგემონიას და მიიწევს ამ სახელმწიფოს დაშლის და მის ალაგას ახალი ნაციონალური სახელმწიფოების შექმნისაკენ. ამ სილაზე აგებული საჟენევო იმედები მხოლოდ ილიუზიებს ქმნის, ამრუდებს სამშვიდობო გზას და რეალიზმის ალაგას აბატონებს რომანტიკას.

დასავლეთს აღარ ესმის აღმოსავლეთი. ამ გაუგებრობაზე აგებული საერთაშორისო პოლიტიკა რა იქნება თუ არა დამარცხების პოლიტიკა. მან ეს ნაყოფი მიიღო ჩინეთში, და დღეს ემზადება მის მისაღებათ რუსეთში.

განვიხილოთ ეს ორი მაგალითი ცალ ცალკე.

1921 წ. ვაშინგტონში ცხრა სახელმწიფომ დასდევს ხელშეკრულობა (კონვენცია), რომლის ძალით ჩინეთს აღუთქვეს მთლიანობის დაცვა. იაპონიამ დაარღვია ეს პირობა, ხოლო კონვანცინელებმა კი თავისი პირობა ვერ შეასრულეს. რით აიხსნება ეს საოცარი დამარცხება დასავლეთის აღმოსავლეთში? მხოლოდ იმით რომ დასავლეთი დაეყრდნო არა ნამდვილ მდგომარეობას, არა რეალურ ჩინეთს, არამედ იმ ჩინეთს, რომლის არსებობა მას სურს და რაც ბუნებაში არ არის. მას არ სურს გაიგოს, რომ ჩინეთი, ისე როგორც რუსეთი, გეოგრაფიული ტერმინია, რომლის საფარველს ქვეშ ცხოვრობენ სხვა და სხვა მოდგმის და მდგომარეობის ხალხები. «ციური იმპერია» შეიცავს ათ რასას, ლაპარაკობენ 50 ენას თუ დიალექტს და ერთათ აცხოვრებდა მათ ბოგდიხანთა მაგარი დესპოტიური ხელი*). ტახტი დაეცა, შემაერთებელი ძალა დაირღვა, განსხვავების ძაფები აიშვა და დაიბადა ეგრეთ წოდებული «ჩინური ქაოსი», ე. ი. ამ სხვადასხვა ერების წინააღმდეგობა. კიდევ ერთხელ თავი მოიყარეს ცენტრალისტური საბრძანებელის ხელქვეით. აი ეს გარემოება არ მიიღო თავის მხედველობაში ნანკინმა, როგორც ეს გაბატონებულ იმპერიალიზმს სჩვევია და თავისი სახელმწიფო მუშაობა მიმართა ძველებური მთლიანობის აღდგენისაკენ. ბოლოს მანჯურიასაც კი წაართვა ავტონომია. სამაგიეროთ, ეს სუსტი მხარე იაპონიამ მიაგნო, დაეყრდნო მას და ააფრიალა დროშა განაპირა კუთხეების ნანკინისაგან ჩამოშორებისა. რა ფორმით? აქ მან უარყო ფორმა კორეიული, უბრალო დაპყრობა თუ ანექსია და დაიწყო ნაციონალური ხელისუფლების აწყობა მისი ხელმძღვანელობით და პროტექციით. იშვა მანჯუკო, რასაც თან უნდა მიყვეს სხვადასხვა არა-ჩინური მოსაზღვრე პროვინციებიც.

დასავლეთის გაუგებრობა აღმოსავლეთის შინაგანი პროცესისა ბადებს მთავარ მიზეზს საერთაშორისო ომის და შფოთის. მისი პოზიცია მეტათ ხელსაყრელათ მიაჩნია თავისთვის იაპონიის მოსაზღვრე დიდ სახელმწიფოს მოსკოვს, რომლისათვის ტერიტორიალიზმი ერთათ ერთი მისაღები და თავშესაფარი დოქტრინაა. იაპონიის მიერ გადმოსროლილი ლოზუნგი წვდება მასაც და არყევს მის ბატონობას აზიაში. მართალია საბჭოთა ხელისუფლება ერთხანს ყველაზე უფრო ხმა მაღლა გაჰყვიროდა ერთა თვითგამორკვევასა და თავისუფლებაზე, მაგრამ აზიის ხალხები მას არ ენდვენ, მისი პროპაგანდა დაგებულ მახეთ დასახეს. ამის საბუთი მათ უხვათ ქონდათ თვალწინ გადაშლილი. ყოველგან, სადაც კი მოსკოვი შევიდა, შევიდა იქ არა თავისუფლება, არამედ მონობა, მონობა ნაციონალური, პოლიტიკური, ეკონომიური. საბჭოთა პრესტიჟის ასეთი სამაგალითო დაცემით ისარგებლა იაპონიამ და გახდა წამქეზებელი ნაციონალური მოძრაობის.

ამ ორი მეზობელი სახელმწიფოს სხვადასხვა ნაირი მიდგომა აღმოსავლეთის პრობლემისადმი ქმნის მათ შორის დაუსრულებელ კონფლიქტებს და საომარ მდგომარეობას. მანჯურია შექმნილია; ჯერი მიდგა მონგოლიაზე, რომელიც გაყოფილია ორათ; ერთი ნაწილი განიცდის საბჭოთა ოკუპაციას, თუმცა დღევანდლამდე ის ითვლება ჩინეთის ტერიტორიათ. ასეთი აშკარა დარღვევა ჩინეთის სუვერენული უფლების სრულიად არ იწვევს რაიმე პროტესტს არც ვაშინგტონელების, არც ჟენევილების. მონგოლებმა ვერ პოვეს მფარველობა ვერც ჩინეთში, ვერც ევროპაში. და აი ახლა მოდის იაპონია და მათ მოიწოდებს ერთი მთლიანი მონგოლიისაკენ. ვინაიდან მოსკოვი თავის მსხვერპლს ხელიდან არ უშვებს, დაპყრობილ მონგოლებს არ ანთავისუფლებს, იაპონიასან კონფლიქტი მოცემულია.

კარგათ უნდა დავიმახსოვნოთ ერთი გარემოება. იაპონია მოიწევს მონგოლიისაკენ არა, რასაკვირველია, მონგოლთა ლამაზი თვალებისათვის, არა სწორი და პროგრესიული დოქტრინისათვის, არამედ თავისი საკუთარი ინტერესებისათვის, როგორც ამას სჩადის ყველა თანამედროვე სახელმწიფო გამოუკლებლივ. საქმე მხოლოდ იმაშია თუ ვის როგორ შეუძლია გადაბას თავისი ინტერესები ადგილობრივი ხალხის ინტერესებთან, ვის რა მიაქვს მასან. იაპონიამ შესძლო მიეტანა დამორჩილებულთათვის განთავისუფლების ნაპერწკალი, ნაციონალური მთლიანობა და შედარებით თავისუფლება. ამის სამაგიეროთ ის ითხოვს ეკონომიურ კომპესაციას და პროტექტორის უპირატესობას. ხოლო მეორე მხრით, რუსეთიდან ისინი ვერას ხედავენ გარდა კოლხოზის და ჩეკისა. რა გასაკვირალია ამ ორ მეზობელთა შორის მონგოლები ირჩევდენ პირველს, როგორც საფეხურს სრული თავისუფლებისა. ასეთივე მდგომარეობაშია მონგოლიის მოსაზღვრე თურქესტანის საკითხი. ეს ერიც გაყოფილია ორათ—ჩინეთს და რუსეთს შორის. ამ უკანასკნელი ნაწილის ამოძრავება იაპონიის მიერ გადმოსროლილი ლოზუნგით ბადებს ორივე ნაწილის გამთელების და ერთი ნაციონალური ერთეულის შექმნის პრობლემას.

ამ ნაირათ, ჩინეთის განაპირა ქვეყნების, არაჩინური ხალხების ამოძრავება თავისუფლებისაკენ მიიმართება ამავე დროს საბჭოთა წინააღმდეგ და იაპონიის სამეგობროთ. პირველი თამაშობს კონსერვატიულ როლს, სტატუქვოს დასაცავათ, ხოლო მეორე რევოლიუციურ როლს, სტატუქვოს შესაცვლელათ თავის და მისი სამფარველო ერთა სასარგებლოთ. აქ ისკვნება ომის კვანძი. ამ კვანძის გახსნა პაციფიურათ ერთა ლიგას თამამათ შეუძლია მიზეზების მოშლით, თავის ხელში აღებით მონგოლიის საკითხის და მისი გადაჭრით მონგოლთა სასარგებლოთ. მაგრამ ლიგა არ დგას აღმოსავლეთში ნაციონალურ თვალსაზრისზე; ის იქ ხედავს მხოლოდ ტერიტორიას და მის ირგვლივ შემოვლებულ ძალმომრეობის კედელს, რომლის შიგნით არ იხედება. მან ნათელი, უდაო გარემონგოლიის საკითხიც ვერ დასვა და არ აღიარა საბჭოების მიერ მისი ოკუპაცია უკანონოთ. ჟენევის ასეთი გულგრილობით სარგებლობს მოსკოვი; ის სამართლიანათ ხედავს ევროპაში მისი იმპერიალიზმის გამართლებას, თავის დანაშაულობაში ევროპის ჩაზიარებას. ის ასე ზურგ გამაგრებული მზათაა დაანთოს ცეცხლი აზიაში სხვისი ქვეყნის, სხვა ერის თავის საბრძანებელში სამუდამოთ ჩასაჭერათ. ამ მიზნით მან თავი მოუყარა 250 ათას ჯარს მანჯურიის საზღვარზე, გაიყვანა ახალი სტრატეგიული რკინის გზები, დააყენა ნადავლი მონგოლია საომარ ფეხზე, მოეწყო ყოველ მხრივ იაპონიისათვის «ჭკუის სასწავლათ». მისი საომარი მზადება მიმართულია აგრეთვე ჩინეთის თურქესტანის მხრით. მას სასწრაფოთ გაყავს მის საზღვრებამდე ტურკსიბის რკინის გზიდან სამი შტო ბაიზანის, მუგუს და დუარკენკულდისაკენ. ამ შემოვლით მანჯუკვო შემოქალტულია რუსის ჯარით სამი მხრით. და ეს საშინელი ცეცხლი უნდა დაინთოს და მასში დასავლეთმაც უნდა მიიღოს მხურვალე მონაწილეობა იმიტომ, რომ საბჭოებს რამენაირათ შერჩეს სხვისი ქვეყნები!

ახლა გადავხედოთ თვით საბჭოთა იმპერიას. აქ კიდევ უფრო მკაცრათ და მკაფიოთ დგას იგივე ნაციონალური პრობლემა. დიდმა რევოლიუციამ დამორჩილებულ ერებს მიანიჭა თავისუფლება, ბოლშევიკურ რეაქციამ მათ ეს საუნჯე წაართვა და ჩააბრუნა წინანდელ უუფლებო მდგომარეობაში. საერთო სოციალ-პოლიტიკურ წინააღმდეგობათ აქ ემატება ნაციონალური წინააღმდეგობაც და ქმნის საერთო, სახალხო უკმაყოფილებას. ამ შინაურ საქმეებში ერევა დასავლეთი და სხვადასხვა პაქტებით თავზე ახვევს ყველა ამ ხალხთ არსებულ რეჟიმს, არსებულ საზღვრებს. მოწინავე ევროპის ასე ძირბუდიანათ შებრუნება გამოიწვია ერთმა გარემოებამ: გერმანიის შეიარაღებამ და აქედან წარმომდგარმა შიშიანობამ.

გერმანია დღეს მართლაც გადაიქცა სფინქსათ, ამოცანათ; არავინ იცის რა სურს, საითკენ გაიწევა, ვის დაეტაკება, რა კალაპოტში ჩაეტევა, რით დაკმაყოფილდება. ამ საკითხს უტრიალებს ევროპის დიპლომატია და აყენებს სხვადასხვა წამლობას. ინგლისის საგარეო მინისტრმა ჰორმა 11 სექტემბერს თავის ჟენევის სიტყვაში წამოაყენა ერთი ამ რეცეპტთაგანი, რამაც მიიქცია საერთო ყურადღება. მან სთქვა: გადანაწილება არა კოლონიების, არამედ ნედლი მასალებისო. ამაზე სოც. დემ გაზეთმა «ახალმა ფორვერცმა» სამართლიანათ შენიშნა: ნედლი მასალა ისედაც ყოველგან ბევრია, საჭიროა მხოლოდ მისი შესაძენი საშუალება, ხოლო გერმანიას კი სწორეთ ეს საშუალება აკლიაო (№ 135). ე. ი. გერმანიის ძირითადი პრობლემაა შეძენა ბაზრის, მუშტრის, რაც თავისთავათ იძლევა ნედლ მასალას და აყვავებულ მრეწველობას. სწორეთ ამავე საჭიროებამ გამოიწვია დიდი ომი.

გერმანიის სამრეწველო აყვავებამ ომის წინ დაბადა მისი ლტოლვა ახალ-ახალ ბაზრებისაკენ. იშვა ლოზუნგი—დრანგ ნახ ოსტენ, გაწევა აღმოსავლეთისაკენ. გზაზე კი ძევს სლავიანთა ქვეყნები. ბრძოლა გერმანიზმს და სლავიანიზმს შორის ძველი ამბავია; თუ წინეთ მას ქონდა რასიული ხასიათი, ახლა მიიღო ეკონომიური ხასიათი. ეს დავა სრულებით არ ეხებოდა ევროპის დასავლეთს და თუ მასში მაინც ჩაერია ის და ადგილობრივი კონფლიქტი გადაიქცა მსოფლიო ომათ, ამის მიზეზია მაშინ არსებული სამხედრო ალიანსების სისტემა, სხვისი სხვის საქმეში უადგილოთ შეტოპვა. მთელი დღევანდელი «კოლექტიური უზრუნველყოფა», მოხერხებულათ გამოგონილი ლიტვინოვის მიერ, ნიშნავს იმავე ძველი ამბის ზედმიწევნით განმეორებას, გერმანელ-რუსის დავაში მთელი ევროპის ჩათრევას და მის კიდევ ერთხელ ორ ბანაკათ დაყოფას. გამოიცვალა მხოლოდ ერთი უდიდესი ფაქტორი—რუსეთის მდგომარეობა. მისი ძალით შეწყვეტილი ნაციათა აღორძინება, განთავისუფლებული ერების ხუნდებში ჩაყრა ქმნის შორეული აღმოსავლეთის ატმოსფერას; ვინც ამ ტყვეთ დაეხმარება განთავისუფლდენ—ის მათი მეგობარი და მოკავშირე გახდება.

ეს ლოღიკურათ გამომდინარეობს საბჭოთა მიერ შექმნილ ობიექტიური შინაური მდგომარეობისაგან. ასეთ ატმოსფერაში თუ მართლა გერმანია შეიჭრა რუსეთში, როგორც ამას დაჟინებით გაიძახიან და რაც ჩვენ მეტათ საეჭვოთ მიგვაჩნია, მისი გამარჯვება თუ დამარცხება დამოკიდებული იქნება იმ დროშის სიავკარგეზე, რითაც ის იქ შეიჭრება.

არავინ იცის რა სარუსეთო გეგმა აქვს გერმანიას; თუ აქვს რაიმე გეგმა, აქვს უეჭველია ორში ერთი: ან ბოლშევიზმის იქ ჩამოგდება და მის ნაცვლათ თავისათვის მისაღები წყობილების დაწესება იმპერიის მთლიანობის შენახვით მაგრამ იმ ტერიტორიისა, რომელსაც თვითონ დაეპატრონება, ან რუსეთის დამორჩილებული ერების დახმარებით ახალი ნაციონალური სახელმწიფოების დაარსება. პირველ შემთხვევაში, გერმანია-რუსეთის დატაკება არაფრით არ განსხვავდება ორ სახელმწიფოთა დატაკებისაგან და ერთა ლიგის ყველა სანქციები, პაქტების ყველა პირობები ლეგალურათ ამუშავდება. ამავე დროს გერმანიის წინააღმდეგ დაირაზმებიან რუსეთის მცხოვრებთა ყველა ელემენტები, რომელთაც არ სურთ არც ფაშისტური რეჟიმი, არც ერთა მონობა. სულ სხვა პირობები გაჩნდებიან მეორე შემთხვევაში. გერმანიის შესვლა საბჭოთა საბრძანებელში ნაციონალური დროშით, რეჟიმის საკითხის უკუგდებით, ქმნის მის სასარგებლო ატმოსფერას, ერთა საყოველთაო ამოძრავებას. საკმარისია მაგ. უკრაინამ გამოაცხადოს დამოუკიდებლობა, ხოლო გერმანიის ჯარები თავის დამხმარე ძალათ, რომ ჟენევის სანქციებს დაეკარგოს ლეგალური ხასიათი. და თუ ეს მოძრაობა გაფართოვდა და უკრაინას მიბაძეს თეთრმა რუსეთმა, კავკასიამ, ყუბანმა, თურქესტანმა, ციმბირმა, სადაც ავტონომიური მიდრეკილება დიდი ხანია არსებობს, და სხვამ, ერთა ლიგა იძულებული იქნება ხელი აიღოს სანქციებზე და თვით ჩაერიოს გერმანიის გვერდით აღდგენილი ერების თავისუფლების და ურთიერთობის აწყობაში ისე რომ არც ეს ერები დაზარალდენ, არც ევროპა. მხოლოდ ეს ერთი გამოსავალი რჩება ლიგას.

რატომ? ცხადია რატომ, ერთა ლიგაში იქნა მიღებული საბჭოთა კავშირი; პაქტები იდება სწორეთ ამ კავშირთან და არა რომელიმე მის შემადგენელ ნაწილთან. როგორც კი აღდგება დამოუკიდებელი ნაციონალური რესპუბლიკები, ამით ირღვევა არსებული კავშირი, საბჭოთა სახელმწიფო, ქრება პაქტების სუბიექტი. ყველა პირობები ამ პარტნიორთან დადებული ფაქტიურათ უქმდება, ვინაიდან მისი ერთი ხელის მომწერი და ამსრულებელი აღარ არსებობს. ამ პირობების სუბიექტათ გამოცხადება რუსის მთავრობის, ე. ი. დღევანდელი კავშირის ერთი შემადგენელ ერთეულის, შეუძლებელია, ვინაიდან ის საერთაშორისო ნიადაგზე არ გამოსულა და არც რაიმე ხელშეკრულობა ვისმესან დაუდვია. ამით ეკარგება ნიადაგი საფრანგეთ-საბჭოთა ალიანს. მართალია ამ ხელშეკრულობაში არ არის ნაჩვენები საბჭოთა საზღვარი, მაგრამ სამაგიეროთ ის ნაჩვენებია მისი იურიდიულათ ცნობის ნოტაში, რომლითაც 28 ოქტომბერს 1924 წ. მთავრობის თავმჯდომარემ ედუარდ ჰერიომ მოსკოვს მიმართა და სადაც ხაზგასმულია, რომ ის სცნობს საბჭოთა მთავრობას «ძველი რუსეთის იმპერიის იმ ტერიტორიების მთავრობათ, სადაც მცხოვრებლებმა ის მიიღეს (acceptée)». ე. ი. მცხოვრებთა სურვილი, მათ მიერ მიღება თუ არ მიღება საბჭოებისა, გამოცხადებულია ნიშნათ მოსკოვის სახელმწიფო საზღვრების. ხოლო საყოველთაოთ ცნობილია ის ფაქტი რომ მოსკოვმა არა-რუს ერთა შორის თავისი ხელისუფლება დაამყარა ძალით, ომით და სისხლით 1919 21 წლეებში. საკმარისია გავიხსენოთ მრავალთა შორის ერთი მაგალითი—საქართველო. მაშასადამე, საფრანგეთის მიერ თავის თავზე მიღება საბჭოთა დაცვის იურიდიულათ გავრცელდება მხოლოდ იმ ტერიტორიაზე სადაც ეს ხელისუფლება კიდევ დარჩება ნაციონალური რესპუბლიკების აღდგენის ხანაში, თუ კიდევ ის სადმე მაინც დარჩა, რაც დიდათ საეჭვოა.

ამ ნაირათ, დასავლეთს ეკარგვის აქ როგორც იურიდიული ისე ფაქტიური ნიადაგი და იძულებული იქნება გახდეს ან უბრალო მაყურებელი ან დაიტვირთოს მომრიგებელი როლი. ნაციონალური რევოლიუცია, ისე როგორც ყოველი რევოლიუცია მეომარ სახელმწიფოში, ბოლოს მოუღებს ომს და ჟენევას გზა ეხსნება აამუშაოს თავისი ძირითადი დოქტრინა, გამოვიდეს ერთა თვითგამორკვევის მომხრეთ და დამცველათ.

როგორც ხედავთ, ერთა ლიგის სანქციონალური სტატუტი, სხვადასხვა პაქტების სისტემა სრულიად არ უდგება საბჭოთა კავშირის სინამდვილეს. აქ თუ მართლა ომი მოხდა, მისი შემაჩერებელია არა ჟენევა, არამედ შინაგანი რევოლიუცია, რასაც უნდა დაეხმაროს ჟენევა, ე. ი. სანქციები უნდა მიმართოს აღორძინებულ ერთა დასაცავათ, რომ ისინი ერთი უღლიდან განთავისუფლებულნი მეორეში არ ჩავარდნენ.

ცხადია, საბჭოთა კავშირზე დაყრდნობა საერთაშორისო კონფლიქტში ნიშნავს სილაზე შენობის აგებას. ის თავისი შინაგანი მდგომარეობით და ურთიერთობით არ წარმოადგენს იმ ძალას, რომელიც გაჭირვების დროს ვინმეს დაეხმარება. მაგრამ ლიგას აქვს უფრო მკვეთრი გზა, აწევს პირდაპირი მოვალეობა ომი თავიდან აიშოროს არა ზემოდან, პაქტომანიის შექმნით, არამედ ქვემოდან, ომის თვით მიზეზის მოშლით. მისი ძირითადი დებულება აღიარებს «მშვიდობიანობა უფლებით», «ერთა შორის ურთიერთობის დამყარებას სამართლიანობასა და პატიოსნებაზე», რაიცა დაფუძნებულია პრეზიდენტ ვილსონის 22 იანვრის 1917 წლის დეკლარაციაზე: «არც ერთი ერი არ ეძებს თავის პოლიტიკურ აგებულებაში მოაქციოს სხვა ერი ან სხვა რომელიმე ხალხი, თვითეული ხალხი თვითონ თავისუფლათ განსაზღვრავს თავის საკუთარ პოლიტიკურ რეჟიმს». აქედან გამომდინარეობს ერთათ ერთი მართლა პაციფიური და კაცობრიული საერთაშორისო პოლიტიკა: ყველა ერის და სახელმწიფოს სწორ უფლებიან მდგომარეობაში ჩაყენება, მათთვის ცხოვრების და განვითარების თანასწორი პირობების შექმნა, ერთა თვითგამორკვევის უზრუ-

---

*) იხ. M. Lachiu, Japon 1934.

ნველყოფა და ამ ნიადაგზე მათი ურთიერთობის მოწესრიგება. დღეს კი ეს ხაზი სავსებით დავიწყებულია; პირველ რიგში წამოყენებულია არა სამართლიანობა და უფლება, არამედ ძალა, ალიანსები, ზარბაზნები, დაშინება, უმცროს-უფროსობა—ყველა ერთა ლიგის წინ არსებული ძალმომრეობის ფარხმალი. გამარჯვებაზე და დაჯაბნებაზე კაცობრიობა ვერ დაეყრდნობა. მომრევის მომრევი არასოდეს არ დაილევა.

დამორჩილებულ ერებს ამ ახალ მიმდინარეობასან არავითარი კავშირი არ აქვთ; ისინი იბრძვიან სწორეთ ძალმომრეობის წინააღმდეგ თავისუფლებისათვის. თუ ევროპა არ დაეხმარება აღმოსავლეთის ევროპიზაციას, მის საქმეებში მტერთა დასახმარებლათ მაინც ნუღარ ერევა. ისტორიის განაჩენი ვერავითარი საშუალებით ვერ შეჩერდება, რაც უნდა მოხდეს უეჭველათ მოხდება.

ნ. ქ.

სტახანოვშჩინა საქართველოში

ეს ერთი ხანია საბჭოთა პრესაში სტახანოვს და სტახანოველებზე მუდმივი ლაპარაკია. საბჭოთა მთავრობა და კომუნისტური პარტია თავისი არჩევით და სპეციალური დადგენილებით იწვევენ მოსკოვში მრეწველობის და მიწათ-მოქმედების ყოველ დარგიდან დამკვრელებს და ბრიგადირებს. ამ უკანასკნელთან მთავრობის და პოლიტბიუროს წევრების თათბირს და კრებებს ბოლო აღარ უჩანს. ყველა ამ თათბირებზე და კრებებზე სტახანოვი და სტახანოველები გმირებათ და ყველასათვის მისაბაძ მაგალითათ არიან გამოცხადებული. სტახანოვურ მოძრაობას გვისახავენ, როგორც მაღალი ტეხნიკური ნორმების გამოხატულებას და შრომის მაღალი ნაყოფიერების ნიმუშს, რის მოცემა შეუძლია მხოლოთ სოციალიზმს და რაც ყველა სხვა სოციალურ რეჟიმში შეუძლებელიაო. სტახანოვის სახელი და პრესტიჟი ბოლშევიკურ პრესამ ხელოვნურათ გაზარდა და გააზვიადა. ასეთნაირათ შექმნილი სახელი მათ სჭირიათ საპროპაგანდოთ და დასახული მიზნის მისაღწევათ.

დონეცის რაიონიდან მუშა მაღაროელი—სტახანოვი ეხლა მიმართავს მისთვის სრულიათ უცნობ დარგის და უცხო ქვეყანაში მცხოვრებ ხალხს—«საქართველოს ციტრუსებისა და ჩაის სახელოვან მებრძოლებს» და მოუწოდებს მათ, რაც შეიძლება მეტი ციტრუსები და ჩაი მოიყვანონ და ის მთავრობას ჩააბარონ.

რა სტახანოვის საქმეა წერილების წერა? მაგრამ, უეჭველია, ამას ის ჩადის კრემლის დავალებით და ბრძანებით. მოსკოვის ქართველ ადგილობრივი აგენტების წყალობით და შემწეობით სტახანოვსაც «აღფრთოვანების» და «ალტაცების» პასუხი და დაპირება ეძლევა, რომ მის მომართვას ზუსტათ შეასრულებენ. ბოლშევიკები ცდილობენ სტახანოვის კულტი, «სტახანოვშჩინა» საქართველოშიდაც დანერგონ. რით დაიმსახურა ყველაფერი ეს სტახანოვმა?

კომუნისტების ცნობით, მან 6 საათის განმავლობაში 102 ტონა—6.000 ფუთზე მეტი, ანუ საათში რკინის გზის ერთი ვაგონი ნახშირი გამოსჭრა. ამის შემდეგ მუშა დუკანოვმა ამავე ხნის განმავლობაში 115 ტონა, სტახანოვმა ხელახლათ კიდევ მეტი—175 ტონა, დაბოლოს ვიღაც მაღაროელ გორბატიუკმა 405 ტონა ნახშირი გამოსჭრა. ყველა ამათ შორის სტახანოვის საშუალო რეკორდი, მისი ასეთი ტემპით მუშაობა შეიქნა თემა ყოველდღიური კრებებისა და საგაზეთო წერილებისა. დაიწყეს ლაპარაკი სამუშაო ნორმების 500—600—1.000 პროცენტით გადაცილებაზე. მთელი ეს ამბავი მოედო წარმოებების ყველა დარგებს რუსეთში და ყოველგან დაიწყეს სტახანოვისადმი მიბაძვა.

ეხლა ქართველი კომუნისტებიც ცდილობენ ჩვენი ხალხი სტახანოვის მაგალითით გააბედნიერონ და ის ამ «გიჟურ შეჯიბრების» ფერხულში ჩააბან. ამის შესახებ გაზეთი «კომუნისტი» ბევრ ცნობებს იძლევა, რითაც ბოლშევიკების უბადრუკობის სურათი სავსებით ნათელი ხდება. იტყობინებიან, რომ საქართველოში სახელმწიფო გეგმა ეხლა ბევრ დარგებში 300—400 პროც. სრულდება. ჭიათურის მაღაროებში, მაგალითად, მუშები თავიანთ დღიურ ნორმებს ერთი ოთხათ და ხუთათ აჭარბებენ და მას 400—470 პროცენტით ასრულებენო. 344 ჰექტარის ნაცვლათ, რომელიც გათვალისწინებული იყო ერთ ტრაქტორზე საშუალო დატვირთვის სახით ეხლა ხშირათ 968 ჰექტარს ხნავენო. აჭარისტანში ნორმით გათვალისწინებულ 3.000 მანდარინის მაგივრათ ეხლა დღეში «ორივე ხელებით» 5.000 ცალ მანდარინას კრეფავენო. ხშირია აგრეთვე შემთხვევები, როცა სოფლათ ერთი ახალგაზდა ქალი 18-20 ძროხას უვლის და წველის და ყოველდღიურათ წველადობას ადიდებსო და ბევრი სხვა ასეთი მაგალითები. მაგრამ არსად არ არის ნაჩვენები, თუ ამ «სტახანოველებს» საქართველოში დღიურათ რამდენ საათს ამუშავებენ. რუსეთში კი, როგორც ეს გამოირკვა პოლიტბიუროს, საბჭოთა მთავრობის წევრების და კომბაინერების შეერთებულ თათბირებზე, სოვხოზებში და კოლხოზებში ჩვეულებრივათ 16-17 საათს მუშაობენ.

კომუნისტური პრესის დასურათებით სტახანოველები უბრალო დამკვრელები კი არ არიან, არამედ რაღაც ახალი რამ, რასაც წინეთ ადგილი არ ქონია. ეს არის მაღალი ტეხნიკის და კულტურის ათვისების შედეგი და შრომის მაღალი ნაყოფიერების ნიმუშიო. მაგრამ რა აქვს საერთო მაღალ ტეხნიკასთან მანდარინების ორივე ხელებით კრეფას და 18-20 ძროხის დილიდან საღამომდე წელმოხრილი წველას? ან და ტეხნიკის როგორი ათვისებაა ეს, როცა თვით ქართული «კომუნისტი» დიდ გოდებაშია, რომ კოლმეურნეობებში მანქანების 80 პროც. დაავადებულია და შეკეთებას მოითხოვსო? სინამდვილეში მართალია ის, რომ ხდება მშრომელთა მთელი ძალღონის დაჭიმვა, მათი ფიზიკური გაცვეთა და მათი შრომის ძალზე ექსპლოატაცია.

ჭიათურიდან მოსკოვში დიქტატორს ატყობინებენ, რომ ჭიათურელ მუშათა შორის ეხლა ბევრნი თვეში 1.500-2.000 მანეთამდე აკეთებენო. ამავე დროს საქართველოში ბოლშევიკებმა მოსკოვისადმი მაიმუნური წამბაძველობით შემოიღეს მუშების სხვა და სხვა ორდენებით, თუ პატეფონებით დაჯილდოება. ესე იგი მუშათა შორის შექმნეს სხვადასხვა ფენები სხვადასხვა შეძლებით და მდგომარეობით. წარმოების ერთდაიმავე დარგში ერთნი იღებენ ჯამაგირს საშუალოთ 150-200 მანეთს, მეორენი კი 1.500-2.000 მან. და კიდევ მეტს. ერთი სიტყვით საბჭოთა კავშირში არსებობს მუშათა კომუნისტური არისტოკრატია ალჭურვილი საშუალებებით, ორდენებით და მედიდურობით. ყველაფერი ეს იწვევს მშრომელთა შორის დიდ უკმაყოფილებას, გალიზიანებას, სიძულვილს და ხშირათ ამ პრივილეგიების მქონეთ ცემა-ტყეპასაც. საბჭოთა ხელისუფლება ყოველგან ექომაგება ამ გაბატონებულ ელემენტებს და სასტიკათ სდევნის მათ წინააღმდეგ ამხედრებულთ.

«სტახანოვშჩინას» დამახასიათებელი თვისება დღეს წარმოების ორგანიზაცია და რაციონალიზაცია კი არ არის, არამედ შრომის ინტენსიფიკაციაა და მშრომელის მიერ მთელი მისი ძალღონის და ენერგიის დახარჯვა და გამოჩენა. თვით ბოლშევიკების გაზეთი—«ზა ინდუსტრიალიზაციუ» სწერს, რომ «სტახანოველები ეხლა შეპყრობილი არიან შრომის რაღაც «გიჟური გატაცებით»; ძნელი წარმოსადგენია, რომ ამათ შორის ვინმემ ერთი მეორესთან მივიდეს და ერთმანეთი ერთი წუთითაც დააცდინოს; არავინ თამბაქოს არ ეწევა, არ ლაპარაკობს, დროს არ კარგავს და არ ისვენებს».

გეგმების და ნორმების 10—20-ჯერ გადამეტებულათ შესრულება არა თუ სცვეთს და აავათმყოფებს ყველა ჯურის მანქანებს, არამედ ამავე დროს და ამავე მიზეზით ცვდება და ავათმყოფდება მშრომელთა ორგანიზმიც. აკი საბჭოთა კავშირში საავათმყოფოები და სანატორიუმები სავსეა ასეთი გაცვეთილი და დაავათმყოფებული სტახანოველებით.

ბოლშევიკების მტკიცება, რომ ვითომ სტახანოვური მოძრაობა სოციალიზმის ღვიძლი შვილი იყოს უბრალო ცინიზმია და მეტი არაფერი.

წარმოების ახალი ნორმების საფუძველი უნდა იყოს არა ინდივიდუალური დამკვრელობა და ყოჩაღობა, რასაც ბოლშევიკები ხელს უწყობენ და იწვევენ სხვადასხვა დასაჩუქრებით, თუ პატივმოყვარეობის გალიზიანებით. ყოველგან—მთელ მსოფლიოში მუშათა პარტიები და პროფესიონალური კავშირები იმას მოითხოვენ, რომ წარმოების გადიდებულ ნორმებს უყურებდენ არა მხოლოთ მისი რაციონალიზაციის ზრდის მხრივ, არამედ უსათუოთ იმ მხრივადაც, რომ წარმოებაში ჩაბმულ მშრომელთა ჯანმრთელობა და ფიზიკა შესაფერისათ დაცულ და შენახულ იქნას.

მთელ საბჭოთა პრესაში—რუსეთში, საქართველოში, თუ სხვაგან, დღეს ქებათა ქებას ასხამენ სტახანოველებს, მათზე ბევრს სწერენ, ლაპარაკობენ, ლექსებს სთხზავენ, ყოველგან მათ სურათებს ათავსებენ, მაგრამ თქვენ ვერც ქართულ და ვერც რუსულ კომუნისტურ პრესაში ერთ სიტყვასაც ვერ შეხვდებით იმის შესახებ, თუ რა მავნე და დამღუპველი გავლენა აქვს სტახანოვურ მოძრაობას მშრომელთა ჯანმრთელობა-დღეგრძელობაზე.

სტახანოვური მოძრაობის საიდუმლოება იმაში კი არ მდგომარეობს, რომ ვითომც აქ ხდებოდეს შრომის ტეხნიკურათ მეთოდიური განაწილება, უსარგებლო მოძრაობის თავიდან აცილება და იარაღთა მეცნიერული ხმარება. წინააღმდეგ, «სტახანოვშჩინა» პრიმიტიული მოძრაობების ძალზე აჩქარების, უაღრესი ფიზიკური დაჭიმვის და მომატებულ დაღლილობის გამოხატულებაა.

სოციალიზმათ, რომელზედაც ბოლშევიკები ამდენს ლაყბობენ, ისეთი სოციალური წესწყობილება იგულისხმება, სადაც მაღალ კულტურულ დონეზე მდგარი და თავისუფალი ადამიანი იმორჩილებს და იპყრობს ყველა ჯურის მანქანის საიდუმლოებას. მომსპარია კლასები და ზედმეტ ღირებულების მითვისების შესაძლებლობა, მცირდება სამუშაო დღის სიდიდე, მინიმუმამდე დადის მშრომელის მოღლილობა და ამ გზით მყარდება მისი კეთილი ცხოვრება.

საბჭოთა კავშირში კი შრომა და მშრომელი დამონავებულია. ისინი ერთმანეთს არ ეკუთვნიან და მათზე სხვა ბატონობს. მათ ტირანია აწევს თავზე და ბრძანებლობს. ნაწარმოების დიდ უმეტესობას მშრომელთ ბოლშევიკური სახელმწიფო ართმევს და მით იკვებება. ერთა და ადამიანთა ბედნიერება ამ ბიუროკრატიულ სახელმწიფოს ეწირება.

გ. გვარჯალაძე.

ჯოლა (ვიკენტი) ლომთათიძე

გასული წელი სრული მეოცე წელია დღიდან ჯოლა ლომთათიძის გარდაცვალების—1915 წ. რუსეთში.

ვინ იყო ჯოლა? ეს ყველა ჩვენგანმა იცის და, ჩვენთან ერთათ ქართველი ხალხიც კარგათ იცნობს მას, როგორც ქართველ მწერალს, პოეტს და თავდადებულ საზოგადო პოლიტიკურ მოღვაწეს.

დღევანდელ ჩვენს დუხჭირ ვითარებაში შეუძლებელია ჯოლას მთელი კულტურულ ლიტერატურული და პოლიტიკურ საზოგადოებრივი მოღვაწეობის სავსებით გარჩევა და დაფასება. ჯოლას სრული და ღირსეული დაფასება თავისუფალ საქართველოში მოხდება. ამ ჟამათ ჩვენი მიზანია ზოგადათ აღვნიშნოთ ამ თავდადებული ადამიანის დიდი ღვაწლი.

როგორც საზოგადო მოვლენა, ჯოლა ლომთათიძე, მიმდინარე საუკუნის პირველი წლების შვილია—1905 წლის რევოლიუციის ქარტეხილში წარმოშობილი და ქართულ მშრომელ წრეში აღზრდილი.

რევოლიუციის და ქართველი ხალხის ხელმძღვანელი საქ. სოც.-დემოკრატია, თავის ერთ-ერთ წინამძღოლათ ირჩევს მას—ჟორდანია ჯიბლაძის ამ ნიჭიერ მოწაფეს, ჯოლას. და, ვით ტალღა, ბრძოლის ველზე გაჭრილი, თავისუფლებისა და რევოლიუციის დიდი ენტუზიასტი, დემოკრატიული სოციალიზმის თავდადებული დამცველი, რეაქციის ჟამს დევნილი და იმ დროს სახელმწიფო სათათბიროს წევრათ მივლინებული,—კატორღა, ციხე, ციმბირი, ისევ გადასახლება, დაავადება და გარდაცვალება,—აი ამ დიდი რევოლიუციონერის—ჯოლას, ბედი და უბედობა, რაც მას თავის ხანმოკლე სიცოცხლეში წილათ ხვდა და შეურყეველი რწმენა-სიმტკიცით გადაიტანა, რითაც, ცხადია, ერისა და შრომის განმათავისუფლებელ ისტორიაში თავის სახელი უკვდავ ჰყო!

⁂

ორი დიდი მოვლენა თავს იყრის ჯოლა ლომთათიძის გარდუვალ არსებაში. მოვლენები: მხატვრული შემოქმედების და პოლიტიკურის. და ეს ორი ძალა, ერთიმეორეს გარდაჭდომილი, ჰქმნიან მთლიან და ძლიერ სახეს იშვიათი ადამიანის! ბრძოლის ემბაზში ამოვლებული ჯოლას პოეზია. მისი მხატვრული შემოქმედება,—არის ზარი და ხმაური თანამედროვე ჩვენი ცხოვრების, მისი ჭირის თუ ლხინის, მხიარულ გაზაფხულის, თუ შემოდგომის დამჭკნარ ველების. აქ ცხოვრების ფრთები მოძრაობს, აქ თვით ცხოვრება მეტყველობს პოეზიაზე და პოლიტიკაზე, უსაზღვრო ბუნებაზე, თუ ცალკე ადამიანზე, აწმყოზე და მომავალზე, და, როცა ჯოლა ამგვარ შემოქმედებით აღვსილი, ჯოლა, ვით მოქალაქე, ბრძოლის ველზე გამოდის, პოლიტიკური მისი სიტყვა და ძახილი თვით შემოქმედებით ივსება, ძლიერ იერსა და გაქანებას პოულობს!—პოლიტიკა ხელოვნებაა და ჯოლაც—ხელოვანი! პოეტი და პოლიტიკოსი—ხელოვანი აქაც და იქაც!—ჩვენი იდეური მოძრაობის მხატვარი,—აი ჯოლა ლომთათიძე, აი მისი სახე და საქმე.

⁂

მიმდინარე საუკუნე ორ განსაკუთრებულ მოთხოვნით ხასიათდება: ასეთია მოთხოვნები ეროვნული და პოლიტიკურ-სოციალური თავისუფლების!. ამავე საუკუნის დასაწყისში რევოლიუციები, შემდეგ მსოფლიო ომი და ისევ რევოლიუციები, ამ ჟამათ კვლავ ომის აჩრდილი—აი თანამედროვე ეპო-

ინტერნაციონალი და ომი *)

სოც. ინტერნაციონალის აღმასრულებელ კომიტეტმა თავის აგვისტოს სხდომაზე დღის წესრიგში დასვა ინტერნაციონალი და ომი. ეს საკითხი ინტერნაციონალისთვის ახალი არ არის. მის შესახებ მას არაერთხელ გამოუტანია თავისი განჩინება და თუ ის ისევ საკამათოდ გახდა, ამის მიზეზია ზოგ სექციებში შეჭრილი ახალი მიმდინარეობა მიმართული ძველ დებულებათა სავსებით გადასინჯვისაკენ. ეს «ახალი აზრები» თავმოყრილია ინტერნაციონალისადმი წარდგენილ თეზისებში, რასაც ხელს აწერენ ოტტო ბაუერი, დანი, დიუნუა და ჟირომსკი. ეს დოკუმენტი, მართალია არ გამოხატავს არც ერთი სექციის აზრს **), რომელიმე პარტიის დადგენილებას და შეიცავს მხოლოდ ავტორთა პირად შეხედულებას, მაგრამ მას თან ახლავს წერილი ინტერნაციონალის მდივანის ფრ. ადლერის, რომელშიაც გატარებულია რომ «ის თანახმაა ამ თეზისების ძირითად ხაზების». ამით დოკუმენტს ეძლევა ოფიციოზური ხასიათი, ესმება ბეჭედი ინტერნაციონალის, თუმცა ავტორი იქვე შენიშნავს, რომ ის გამოხატავს თავის კერძო აზრს და არა ინტერნაციონალისას. ეს განმარტება სრულიად არ აქარწყლებს იმ ფაქტს, რომ ჩვენი გენერალური მდივანი სდგას ბაუერ-დანის პლათფორმაზე და იზიარებს მათ სამარ მსოფლმხედველობას. აი, ეს გარემოება ამძიმებს მდგომარეობას და ქმნის აუცილებლად ამ თეზისების გულდასმით გარჩევას.

ეს ერთი ხანია ინტერნაციონალში ისმება საკითხი: «ომი რომ მაინც ატყდეს რა ვქნათო». ამის ავტორნი იმავე დროს ფიქრობენ, რომ ამ პრობლემას ისინი პირველად სვამენ, თითქოს წინედ ინტერნაციონალს ის მხედველობიდან გაპაროდეს. ეს მართალია ერთ შემთხვევაში, თუ ჩვენი ინტერნაციონალის ისტორიას ჰამბურგიდან დავიწყებთ. დიდი ომის შემდეგ, მართლაც, მთელი ყურადღება იყო მიქცეული ომის დაგმობისაკენ და წინდაწინვე იყო დაშვებული მისი შეუძლებლობა. ეს სამშვიდობო ილიუზია იმდენად ძლიერი იყო, რომ როცა ზოგ ჩვენ ამხანაგმა ამ რვა წლის წინედ აღიარა ომის შესაძლებლობა და სათანადო ტაქტიკის გამომუშავების საჭიროება, უდარდელ პაციფისტებმა ისინი ომის მოციქულებად გამოაცხადეს. მაგრამ ომის წინანდელი ინტერნაციონალი არასოდეს არ გაშორებია რეალურ ნიადაგს, არ შეუტოპავს პოლიტიკურ უტოპიაში და არ დაუტოვებია გადაუჭრელად ომის საკითხიც.

თავიდანვე, როგორც პირველი, ისე მეორე ინტერნაციონალი სვამდა და სჭრიდა ორივე საკითხს: როგორ ვებრძოლოთ ომის ატეხას, როგორ ვებრძოლოთ ომს, როცა ის ატყდება. 1868 წელს ბრიუსელის ინტერნაციონალის კონგრესი მოუწოდებს პროლეტარიატს «იმოქმედოს უდიდესი ენერგიით რათა ხელი შეუშალონ ომს ხალხთა შორის» და თუ ომი მაინც ატყდა «კონგრესი მოუწოდებს იმ ქვეყნის მუშებს, სადაც ომმა იფეთქა, შესწყვიტონ ყოველივე მუშაობა». ე. ი. ომის დაუშვებლობა ყოველნაირი ზომებით, ომის შეწყვეტა რევოლიუციონური მოძრაობით. ყველა შემდეგი რეზოლიუციები თავსდებიან ამ ორი ხაზის ფარგლებში. 1907 წელს შტუტგარტის კონგრესი ადგენს: «თუ ომის საშიშროებაა მუშათა კლასის და მისი პარლამენტარული წარმომადგენლების მოვალეობაა ინტერნაციონალური ბიუროს დახმარებით, ერთათ დგომით და მოქმედებით, მიღებულ იქნას ყველა ზომები. ყოველივე საშვალებით ომის ატეხას ხელი შეუშალონ... და თუ ომი მაინც ატყდა მათი მოვალეობაა შეთანხმდენ ომის შესაჩერებლად და ამ მიზნით გამოიყენონ სავსებით ომით გამოწვეული ეკონომიური და პოლიტიკური კრიზისი და ამ გზით მოიყვანონ მოძრაობაში ხალხის მასები კაპიტალისტური ბატონობის დანგრევის დასაჩქარებლად». ეგევე რეზოლიუცია დაამტკიცა ინტერნაციონალის კონგრესმა კოპენჰაგენში 1910 წ., შემდეგ ბაზელში 1912 წელს.

როგორც ხედავთ ინტერნაციონალს მუდამ ჰქონდა თავისი ხაზი ომის საკითხში. ეს ხაზი მუდამ მიიმართებოდა ერთი მიმართულებით: სოციალისტური ორგანიზაცია მუშაობს ომის სფეროშიაც სოციალისტური საშუალებებით. არასოდეს მას ომის იდეოლოგია არ მიუღია, სამარ კოალიციაში არ ჩამდგარა. ის რჩებოდა და რჩება დღემდის თავის საკუთარ საერთაშორისო სოლიდარობის ნიადაგზე და ცდილობს მასზე დააყენოს ყველა ხალხები.

და აი, ბაუერ-დანის თეზისები სავსებით შორდებიან ამ ნიადაგს; გამოდიან სოციალ-პოლიტიკურ ფარგლებიდან და აღიარებენ კომუნისტების სამარ დოქტრინას. მართალია მათ აქვთ წარმოდგენილი ერთი შემთხვევა—ომია გერმანია-რუსეთს შორის, მაგრამ ამ ფორმაში ჩაქსოვილი პრინციპი გამოდის ამ საზღვრებიდან და ხდება საერთო მსოფლმხედველობათ. მათი აზრით ინტერნაციონალი მოვალეა ყოველი მიზეზის გარეშე დაეხმაროს იმ სახელმწიფოს, რომლის შინაური წყობილება მისთვის მისაღებია. დღეს შეიძლება ასეთი წყობილება იყოს მოსკოვში, ხვალ სხვა ქვეყანაში, ეს არსებითად საკითხს არ სცვლის. ე. ი. ინტერნაციონალი ითვისებს ომის იდეოლოგიას, საერთაშორისო შეტაკებაში იარაღით ჩარევას, ერთ-ერთ მეომარ მხარეზე გადაჭრით დადგომას იმის დაგვარათ თუ სად რანაირი წყობილება არსებობს. ამ თეზისს ამ ჟამად ასაბუთებენ სარუსეთო არგუმენტებით. მათი აზრით, მოსკოვის გამარჯვება, საბჭოთა კავშირთან დაკავშირება მოგვცემს საშუალებას მოვახდინოთ «ევროპის სოციალისტური ეკონომიკის ორგანიზაცია». «საბჭოთა მთავრობამ უნდა აწარმოვოს ომი რევოლიუციონური, პროპაგანდისტური, რომლის მიზანია გახსნას პროლეტარული რევოლიუცია გერმანიაში და მოიხმაროს ომი კაპიტალისტური რეჟიმის დასამხობათ სხვა ქვეყნებში». ამ ნაირად გამარჯვებული საბჭოთა ხელისუფლება წითელი არმიის საშვალებით ქვეყნად ამყარებს სოციალიზმს. აი ეს კომინტერნული დოქტრინა დაგმო მარსელის კონგრესმა შემდეგი სიტყვებით: «კომუნისტური ინტერნაციონალი ავრცელებს ილიუზიას, რომ მშრომელთა ემანსიპაცია შეიძლება იქნას დაპყრობილი გამარჯვებული წითელი ჯარის ხიშტებით, რომ ახალი მსოფლიო ომი დაბადებს მსოფლიო რევოლიუციას». თეზისების ავტორთა განსხვავება აქ ნახსენები კომუნისტებისაგან მდგომარეობს ერთში—მათ არ სურთ ომი, მაგრამ თუ ომი ატყდა შემდეგ ისინი აასრულებენ კომინტერნის დირექტივებს. თავის თავად ცხადია, რომ საბჭოთა ჯარების მიერ შემოტანილი რევოლიუცია ევროპაში იქნება საბჭოთა რევოლიუცია, კომუნისტური პარტიის დიქტატურა, სადაც ადგილი აღარ ექნება სოციალისტურ პარტიებს და მათ ინტერნაციონალს, როგორც ეს დღეს არის საბჭოთა კავშირში.

ინტერნაციონალი აუცილებლათ ვარდება სამხედრო ავანტიურაში მაშინვე, როგორც კი სტოვებს შტუტგარტის ნიადაგს და გადადის მისთვის უჩვეულო სახელმწიფო მოსაზრებათა ნიადაგზე, როგორც კი ის ჩამოხტება ომის შეწყვეტის ტაქტიკისაგან და გადახტება ომის გაგრძელების, ომში ჩარევის ხაზზე. სწორეთ ამის შიშით დიდ ომში ინტერნაციონალი მხარეთ არ გამოსულა. სამხედრო იდეოლოგია არ მიუღია, რამაც გაადვილა მისი აღდგენა და ამუშავება. ამ დიდ გარდატეხაში ისტორიული როლი ითამაშა ინტერნაციონალის მაშინდელმა მდივანმა ჰიუსმანსმა, რომელმაც ჟორესთან ერთად გამოიმუშავა მოქმედების ხაზი. აი რა უთხრა მას 1914 წელს, ომის აფეთქების წინა დღეს ჟორესმა: «ყური დამიგდეთ ჰიუსმანს; თუ ომმა იფეთქა შეინახე ინტერნაციონალი; თუ მეგობრები გაგიპირდეს კონფლიქტში ჩარევას და ერთ მხარეზე დადგომას არ გაუგონო, შეინახე ინტერნაციონალი. მეც რომ მოვითხოვო თქვენგან გადახვიდეთ ერთ ერთ მეომარ ბანაკში, არ დამიჯეროთ, შეინახეთ ინტერნაციონალი» (პოპულერი 5-9-35).

ინტერნაციონალი დაირღვა ფაქტიურად, მიმოსვლის შეწყვეტის გამო, მაგრამ არ დაირღვა იდეოლოგიურათ, არ გადაიქცა სამხედრო აპარატათ, არ გაყვა იმ თავის სექციებს, რომელთაც თავისი რისკით და პასუხისმგებლობით ჩაებენ ომში. ამ ხაზს დღევანდლამდი არ გაშორებია იტერნაციონალი, სწორედ ეკზეკუტივის იმ სხდომამ, რომელსაც ბაუერ დანის ახირებული თეზისები წარედგინა, მიიღო რეზოლიუცია იტალია-აბისინიის კონფლიქტის გამო თანახმად შტუტგარტის რეზოლიუციისა.

ჩვენ არას ვიტყვით იმ დუხჭირ და არალოიალურ ტაქტიკაზე, პირდაპირ ბოლშევიკებიდან ნასესხებზე, რაიცა თეზისებში დედა აზრების გვერდით გაფანტულია—იყოს ინტერნაციონალი ერთ სამარ კოალიციაში და ამავე დროს კიდევაც ამაგროს ის და კიდევაც ანგრიოს შიგნიდან. სეპარატიული ზავი, ომის მსვლელობაში მოკავშირეთა მიტოვება, მათი გერმანია-რუსეთის წითელი ჯარებით დაპყრობა და სხვა ასეთი წაჯაქ უკუჯაქობა გასაშტერებელი მაგალითია ულოღიკობის, დაბნეულობის და არალოიალობის. ბოლშევიკური მორალი ჩვენი არ არის.

ამნაირად ბაუერ-დანის სამარი მსოფლმხედველობა პირდაპირ ეწინააღმდეგება სოციალისტური ინტერნაციონალის მსოფლმხედველობას. აქ საერთაშორისო მუშათა იდეოლოგია შეცვლილია სახელმწიფო მოსაზრებათა იდეოლოგიით, ამა თუ იმ მთავრობის მიმდინარე საჭიროებით და მოთხოვნილებით. მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ მთავრობები იცვლებიან, რეჟიმი რეჟიმს სცვლის განსაკუთრებით ომის ხანაში. ხალხები არ მოძრაობენ მათგან მოწყვეტილი ადამიანების რეცეპტებით, საზღვარ-გარეთ შეთხზული დირექტივებით. თვით თეზისები აღიარებენ ომის დროს რუსეთში ბონაპარტისტულ გადატრიალების შესაძლებლობას. მაშასადამე, მოსალოდნელია შეიქმნას ასეთი მდგომარეობა: ინტერნაციონალი იარაღს ისხამს სტალინის დასახმარებლათ. ერთ მშვენიერ დღეს მის წინაშე სდგას სტალინის მაგიერ ვიღაც გენერალი თავისი შტაბით ან სხვა რაიმე ხელისუფლება. ამ მოულოდნელობის თავიდან ასაცილებლად ინტერნაციონალი იძულებული იქნება დაეხმაროს სტალინს არა მარტო საგარეო, არამედ საშინაო შეტაკებაშიაც, იკისროს მისი გეპეუს როლი, მზგავსად კომინტერნისა. ყველამ

---

*) ეს მემორანდუმი წარედგინა ინტერნაციონალს და გაეგზავნა მის სექციებს.

**) ამ მემორანდუმის დაწერის შემდეგ მოხდა ერთი გარემოება, რის აღნიშვნა საჭიროთ მივაჩნია. დანის და ბაუერის თეზისები თავისათ გაიხადა რუსის მენშევიკების «დელეგაციამ» 5 ხმით წინააღმდეგ 5 ხმისა. ეს კრებული სრულიად არ ხატავს რუსეთში მყოფ მენშევიკების აზრს. ის ბაუერის ამყოლია თავიდანვე, მაგრამ მისი კიდევ ასე ორათ გაყოფა უკარგავს ყოველივე მნიშვნელობას დანის «ჯარს».

ქის სახე და არსება! ჭოლა ლომთათიძის მხატვრული შემოქმედებაც ამ ეპოქაში წარმოიშვა და განვითარდა, ამ ეპოქის დასაწყისში გამოჩნდა იგი. განვლო 1905 წლის აბობოქრებული ჩვენი ცხოვრება, განიცადა ყველა მისი ბრწყინვალე და ბნელი დღეები, გამარჯვებანი და დამარცხებანი და, ბოლოს, მსოფლიო ომის ცეცხლოვან კარებს მიადგა, იქ შეჩერდა! თუ ლიტერატურა საზოგადოთ სარკეა ცხოვრების, ჭოლას მხატვრული შემოქმედებაც განვლილ ეპოქას უკავშირდება, იქიდან იღებს საზრდო-მორალს და ქართულ ლიტერატურის ისტორიაში სავსებით განსაკუთრებულ, თავისებურ ადგილს იკავებს. ჭოლას პროზა განუწყვეტელი ლირიზმია აფორიაქებულ და მუდამ მღელვარე ჩვენი ცხოვრების, განცდა და განსახიერება ეროვნულ და სოციალური ჩვენი ლხენის თუ ვაების!.. მისი მხატვრული შემოქმედება ვერ ურიგდება და განუწყვეტლივ ებრძვის არსებულს, განხორციელებაა პროტესტანტული სულის და ბრძოლის, თავდადებულ, განუხრელ რწმენით მიექანება წინ, მოუწოდებს მომავალს, თავისუფალ ერს, თავისუფალ კაცობრიობას! ეჯახება დღევანდელ საზოგადოებრივ სიმახინჯეს და გასძახის მას:

— «ფუი! რა ბინძურია დღევანდელი საზოგადოება! აქ იყიდება სიყვარული, აქ იყიდება სინიდისი, აქ იყიდება ნამუსი და არც კი რცხვენიათ, აქ სატრფოს კოცნაც მოწამლულია! აქ უმანკო ბავშვის ტიტინიც კი ვერ ალბობს გაქვავებულ გულს! ფუი, რა ბინძურია დღევანდელი საზოგადოება, აქ მათხოვრები და მკვლელები იბადებიან! აქ ადამიანი ასამართლებს ადამიანს და სატუსაღოში აჯენს და არც კი რცხვენიათ ამის!— თოფებითა და ზარბაზნებით იცავენ ამ საზოდოებას!.. (იხ. «პირველი მაისი»).

აქ თავდება ჭოლას სოციალური ფილოსოფია და მორალი, მაგრამ ჭოლა ხომ გაუტეხელი იმედებით სავსეა—ახალ რწმენით და იდეალით! და, რადგან ჭეშმარიტ-მებრძოლ რევოლიუციონერისათვის არ არსებობს დამარცხება-ბრძოლის ველზე გასული ჭოლაც—ზიზღით გასძახის სამშობლოში შემოჭრილ მტერს, მტერს მოძალადეს, დამპყრობელს:

— არა, ბიძია, არ ვართ დამარცხებული ჩვენ! მოჰკალით ჩვენი რწმენა? მოჰკალით ჩვენი სიყვარული? ტყვია რომ გულში გვკარით, თოკი რომ ყელში მოგვიჭირეთ, ამით მოჰკალით რომელიმე, რომელიმე სურვილი ჩვენი? მაშ, რად ამბობთ გავიმარჯვეთო? ვიცანით ჩვენი თავი დამნაშავეთ და პატიება გთხოვეთ? თუ მოგვკალით და აღარ გეშინიათ ჩვენი? მაშ, რად დაუკარგეთ საფლავებს სახელი? ბნელაში რად ამოთხარეთ ორმო და მერე რათ, გადაასწორეთ ის, რომ დილას არავის ეცნო აქ ვინმე დაუმარხავთო!—და ერთი რამ კიდევ,—როცა საფლავებზე მიაქვთ ყვავილები, როცა საფლავები უყვართ და იქ მიდიან სალოცავათ, სატირლათ, შურის ძიების წყურვილის გასაძლიერებლათ, გეშინოდეთ თქვენ ამ საფლავების, ის არ არის საფლავი დამარცხებულისა!» (იხ. პირველი მაისი»).

და თვით ჭოლა პსიხოლოგია—ადამიანის სულიერ მოძრაობის ამსახველი და გადმომცემი!

«და შესცქეროდა გიორგი ორ ადამიანს თავის გულში!. და ერთი იმათგანი გრძნობდა საშინელ ტკივილს და, მეორე კი, გულგრილათ, მშვიდათ უკვირდებოდა ყველაფერს, და იმახსოვრებდა, და არ ჰქონდა ერთს გავლენა მეორეზე: ერთი იტანჯებოდა, მეორეს არ შეეძლო ამ ტანჯვის შემცირება და არ სცხვენოდა პირველს, რომ მეორე ასე ფათურობდა მის გულში, რომ შესცქეროდა იმის სიტიტვლეს, მის სიმახინჯეს, ორივე იჯდა ერთ გულში, და ეს გული ეკუთვნოდა გიორგი ადამაშვილს!» (იხ. «ძე კაცისა»).

ჭოლა ლომთათიძის შემოქმედება წინამორბედია დიდი მომავლის, ეროვნული და სოციალური დიდი გამარჯვების, თავისუფლების!..

«ჯანდაბას ყველაფერი, ასე ვამბობ მე! ყველა სინათლეს ჩავაქრობ ჩემს უკან და მხოლოთ წინ, მომავლისაკენ დავიწყებ ცქერას!.. მხოლოთ წინ, მხოლოთ წინ!—გელოდები შენ, მოდი, ჩემო მეგობარო, მოდი მნახე, გელოდები, მოდი!» (იხ. «უსათაურო»).

ეროვნულ და სოციალურ ტანჯვათა განადგურება—მოთხოვნაა ჭოლას შემოქმედების, მოდინება, გაფურჩქვნა და განვითარება საკაცობრიო სიყვარულისა!..

— «შენ, სიყვარულო, ამა ქვეყნათ მიზნათ მოსვლაო, შენ ერთათ ერთო საფუძველო ჩვენი იმედის, შენ მაშინ მოხვალ, როცა ვით ზღვა გავიწმინდებით? თუ აგრეა ბედ-შავ ჩვენს დღესა, დიდხანს, სულ დიდ-ხანს შორს იქნება ნათლით მოსილი, ციურ სიწმინდით გამსჭვალული არსება შენი! ნუ, ნუ აგვალებ ხელს უძლურთა შენსა მონატრულსა, ნუ დაიბრუნებ. მშვენიერო მთვარისა შუქსა, ნუ გვითვლი ცოდვათ, რომ ამ ღარიბ საუკუნეში ღარიბნი ვიყოთ—მისი შვილნი, მისი ნაზარდი! ჰო, მოხვალ, ვიცი, მაგრამ როდის, როდის იმედი, როდის იქნება დაღალულნი ჩაჰგვაკრათ გულში! (ლექსი პროზათ—იხ. «ზღვა»).

ჭოლას იმედი გამარჯვებისა და საუკეთესო მომავლის გარდუვალია, მაგრამ ხედავს და განიცდის რა დღევანდელ ჩვენს საზოგადოებრივ ვაებას, გოლგოთასაკენ მიმავალ ჩვენს ეკლიან გზებს და იქ აღმართულ სახრჩობელებს—ეძლევა ფიქრს მოზღვავებულს, ტანჯვით აღსავსეს, უსაზღვროს.

— «ოჰ, ეს ფიქრები, როგორც ისარნი—წვერ მოშხამულნი, მიმაქრიან გულის სივრცეში და გრძნობს რა შხამსა სისხლში შერთულს, სხეულში შერთულს, მინდა გამოვთქვა ჩემი ტანჯვა მწარე სიტყვებში!» (იხ. «კვლავ ფიქრი», ლექსი პროზათ).

ჭოლა სწერს გატაცებით, სისხლითა და ნერვებით, ფაქიზ და კეთილ შობილ გრძნობებით! მისი პოეტური მუსიკა სულ სხვაგვარია, მომხიბლავი და მიმზიდველია! ჭოლას სიცოცხლე განუწყვეტელი ტანჯვაა, რადგან მუდმივი და შეუდრეკელი მებრძოლია, მებრძოლი შრომის და ერის, მისი სულის და გულის საუკეთესო მატარებელი, მხატვარი!..

ქართულ მხატვრულ შემოქმედების ასპარეზზე, მიმდინარე საუკუნის განვლილ ეპოქაში, ჭოლა სდგას განსაკუთრებით—ყაზბეგის, აკაკის, ილიას, ვაჟას, ნინოშვილის და სხვათა გვერდით, როგორც ძალა მაღალ მხატვრული შემოქმედების, როგორც ძალა სავსებით დამოუკიდებელი და თავისებური, არავის მბაძველი, გასცილდა ეროვნულ ფარგლებს. ჭოლას «თეთრი ღამე», «ძე კაცისა», «აღრევა სულისა», «საპყრობილეში», «სახრჩობელას წინაშე», პირველი მაისი» და სხ. მაჩვენებელია და საბუთი ყოველივე ამის, როგორც განუმეორებელი ქმნილებანი მხატვრული შემოქმედების! ლეიბ-მოტივი ამ ქმნილებათა ეროვნულია და ინტერნაციონალური! ეროვნული მოტივები საკაცობრიო მწვერვალოზე ასული, რადგან, თვით ჭოლა ღვიძლი შვილია თავისი ერის, მკვიდრ ნიადაგზე შობილი, დედის ძუძუთი ნასაზრდოები, აღზრდილი! საქართველო უყვარდა თავდავიწყებით! როცა ჭოლას, ავადმყოფს, 1915 წ., ასტრახანიდან სარატოვში გადასახლებულს, ვოლგის სამგზავრო გემზე მე ვაცილებდი, გულის ტკივილით მეუბნებოდა: «ეჰ, ბიჭო, ნუ თუ ისე მოვკვდები, საქართველოს ვერ ვიხილავო!»

ეს იყო მისი ნატვრა:

«დედა-შვილობამ ბევრს არ გთხოვ,
შენს მიწას მიმაბარეო!..
ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო,
ჩემო სამშობლო მხარეო!..»

აკაკის ეს ძვირფასი ანდერძი შესრულდა! თავისუფალ საქართველოს ნახვას ჭოლა კი ვეღარ ეღირსა, უცხო მხარეში დალია სული, მაგრამ ბედნიერია მაინც, მშობლიურ წიაღში ის განისვენებს. მკვიდრ სამარეში!..

მოვა დრო! დაპყრობილი საქართველო აღსდგება და თავისუფალი ქართველი ერი უკვდავ ყოფს მისთვის თავდადებულ მკვიდრ შვილებს.

ქართველი ხალხის გულში ჭოლას ძეგლი აგებულია.

გ—ა.

◆

მოტყუების ხელოვნება

II

ისტორია à la Beria.

ცნობილი ქართველი ჩეკისტი ბერია ისტორიკოსის როლში მოგვევლინა. გასული წლის ივლისში თფილისის პარტაქტივის კრებულის წინაშე მას წაუკითხავს მოხსენება ამიერ კავკასიაში ბოლშევიკური ორგანიზაციების მოღვაწეობის შესახებ. პარტიულ გამომცემლობას ეგ მოხსენება გამოუცია ცალკე წიგნად ბერიას სურათის ზედ დართვით.

ამიერ-კავკასიაში ბერია სტალინის შემდეგ პირველი პერსონაა. ისე, როგორც სტალინი მთელ კავშირისათვის, ამიერ-კავკასიისათვის ბერიაა გამოცხადებული ყველაფრის მცოდნეთ, ყველაფრის გამკეთებლად და ყოველივესი გამსწორებლად. ბერიას წინაშე მუცელზე დახოხავენ ძველი ქართველი ბოლშევიკები. ბერიას შეუძლია მათი გამათრახება, გამასხარავება. წინ წამოწევა თუ უკანა რიგებში გადასროლა, მართებულად თუ უმართებულოდ მათი გათახსირება, ხოლო უკანასკნელთ უფლება არა აქვთ მას სიტყვა შეუბრუნონ, რამე გაუსწორონ, მით უმეტეს დაუწუნონ. ბერიას წინაშე ნიკოლოზის ჯარისკაცივით არიან გაჭიმული ქართველი ძველი ბოლშევიკები და, როდესაც პირველი უკანასკნელთ თვალებში აფურთხებს, ან სილას აწნის, მონური დაცემულობით უპასუხებენ: თქვენ მართალი ბრძანდებით, ჩვენო უცოდველო ბელადოო.

ამ გათახსირების საუკეთესო სურათს იძლევა ბერიას მოხსენება და ძველი ბოლშევიკების ის გამოსვლები, რომელიც ამ მოხსენებას მოყვა. ძველი ბოლშევიკების მთელმა რიგმა დასწერა და გამოაქვეყნა მოგონებები და მასალები საქართველოში რევოლიუციონური მოძრაობის ჩასახვის და განვითარების შესახებ. ბერიას არ მოწონებია მისი დღევანდელი მონების «ისტორია» და მოურიდებლათ ამათრახებს მათ. ერთი მათგანი—ყველაზე უფრო მწარედ გამათრახებული ფ. მახარაძე—საცოდავად იბოდიშებს ბერიას წინაშე და სასოწარკვეთილი ევედრება: შევცდი, ცოდვილი ვარ... მაპატიე მეუფეო შეცოდებანი ჩემიო.

ბერია თითქო ისტორიის გაყალბებას ებრძვის. მახარაძე-ორახელაშვილებმა მართლაც გააყალბეს ქართულ რევოლიუციონურ მოძრაობის ისტორია,—აბა ვინ მოსთხოვს დღევანდელ მონებს სრული სიმართლის თქმას,—მაგრამ ეგ გაყალბება მოხდა არა ბოლშევიკების საზიანოდ, არამედ პირიქით—მათ სასარგებლოდ. ბერიას ეგ «გაყალბება» საკმარისად ვერ მიუმჩნევია და აქედან წარმოდგება მისი რისხვაც.

ამ წერილის მიზანს არ შეადგენს ბერიას «ისტორიის» დაწვრილებითი გარჩევა. საქართველოს გმირულ რევოლიუციონურ მოძრაობას გამოუჩნდება თავის დროზე თავისი ისტორიკოსი და ის იტყვის თავის მიუდგომელ სიტყვას; ჩვენ დავკმაყოფილდებით მხოლოდ ბერიას ორიოდე სანიმუშო მარგალიტით, რათა მკითხველს ვაჩვენოთ თუ რამდენად შორს წავიდა ბოლშევიკური აზრისა და სინდისის გახრწნა-დაცემის პროცესი.

საქართველოს რევოლიუციონური მოძრაობა იყო თითქმის სავსებით სოციალდემოკრატიული მოძრაობა და თავის თავად იგულისხმება, რომ მისი უდაო ხელმძღვანელი იქნებოდა სოციალდემოკრატია, რომელმაც თავისი მოღვაწეობა დაიწყო «მესამე დასი»-ს სახელწოდებით; ამ უკანასკნელის თეორეტიკოსი, მისი საპროგრამო გამოსვლების ავტორი და მისთვის მიმართულების მიმცემი იყო და ბოლომდე დარჩა ნოე ჟორდანია. ეს საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია; იგი იცის ყველა ქართველმა—როგორც დიდმა, ისე პატარამ, სოციალდემოკრატიულ პარტიის მტერმაც და მოყვარემაც. და სწორედ ეს არის, რომ მოსვენებას არ აძლევს სტალინსა და მის თფილისელ აგენტებს. ამიტომ წელებზე ფეხს იდგამენ, არავითარ საშვალებას არ ერიდებიან, ოღონდ კი როგორმე შავი თეთრად გაასაღონ და ქართული რევოლიუციონური მოძრაობა ბოლშევიკურ-კომუნისტურ საქმეთ გამოაცხადონ.

თუ ბერიას დაუჯერებთ, ჭეშმარიტი მარქსისტი საქართველოში მხოლოდ სტალინი და მისი ორიოდე მეგობარი ყოფილან. სტალინს მოუწყვია საქართველოში და მთელ ამიერ-კავკასიაში რევოლიუციონური ორგანიზაციები; მას სასტიკათ დაუმარცხებია ამიერ-კავკასიის ყველა ქალაქებში და სოფლებში ქართველ ბურჟუაზიის დამცველი და საერთო ნიადაგის მოციქული მენშევიზმი, ჩამოურთმევია მისთვის მუშები თფილისში, ბათუმში, ჭიათურაში, ფოთში... მოუსპია მენშევიკების გავლენა სოფლად და ქალაქად და გამხდარა რევოლიუციონური მდგომარეობის სრული ბატონი და პატრონი. ამავე დროს «ნ. ჟორდანია და ქართველ მენშევიკების სხვა ლიდერები თავის ტყავიდან ძვრებოდენ ქართველ ბურჟუაზიის ინტერების დასაცავათ. ცნობილია, რომ ნ. ჟორდანია, ნ. რამიშვილი და სხ. პირველად ყოვლისა ემსახურებოდენ გაფიცვებისა და გამოსვლების ჩაშლას ქართველ კაპიტალისტების საწარმოებში». ხოლო რეაქციის წლებში «ამიერ-კავკასიის მენშევიზმს უარუყვია რა რევოლიუცია, მარქსიზმი და სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის პრინციპები, ლიკვიდატორულ გზას დადგომია აშკარად და საბოლაოდ». ცხადია ასეთ პირობებში ამიერ-კავკასიის რევოლიუციონური მუშაობა განსაცდელში ჩავარდებოდა, რომ მას სტალინი და მისი ძმა-ბიჭები არ გაჩენოდათ მხსნელ მესიად; აი სწორედ ამ უკანასკნელებმა «გამოუცხადეს დაუზოგველი ბრძოლა მენშევიკების ლიკვიდატორობას, ჩამოაგლიჯეს მათ ნიღაბი, როგორც კონტრევოლიუციონური მონარქისტული ბურჟუაზიის პირდაპირ აგენტებს და ხელის შემწყობთ».

ის თხზავს ახლა არა მარტო არ არსებულ მოვლენებს, არამედ აგრეთვე მთელ მიმდინარეობებსაც.

იცის, რომ საბჭოთა ხელისუფლების დაცემა ნიშნავს კომინტერნის დაცემასაც. ჩვენი ინტერნაციონალის მის როლში ჩაყენება მიიმართება იმავე დასასრულისაკენ. ამ შემთხვევაში ლოღიკაშია ერთად ერთი დანი. მან უკვე გამოაცხადა მეორე ინტერნაციონალი გაკოტრებულად და ეძებს გზებს ახალი ინტერნაციონალის დასაარსებლად (იხ. «სოც. ვესტნიკ» № 18, 1935 წ.).

ინტერნაციონალის წინაშე სდგას არა შტუტგარტის რეზოლიუციის შეცვლა, არამედ მისი განხორციელება. რა საშუალებით არის შესაძლებელი ომის აცილება და თუ მაინც ომი ატყდა მისი შეწყვეტა. თეზისები ამ მძიმე საკითხს მარტივათ უპასუხებენ: თუ ომი ატყდა, ჩვენც ვიომოთ მოსკოვის გვერდითო. საბუთი ერთად-ერთია, რასაც ბოლშევიკები და მათი ამყოლ დამყოლნი ყველა გზა-ჯვარედინზე გაჰყვირიან: რუსეთში ხორციელდება სოციალიზმიო. ავტორნი მხოლოდ იწუნებენ იქ გამეფებულ ტერორს და ძალმომრეობას, რის გაუქმება მოგვცემს ნამდვილ სოციალიზმსო. ე. ი. ტერორით მყარდება «სოციალიზმი», ტერორი მოისპობა, ხოლო მისი შედეგი «სოციალიზმი» თურმე მაინც დარჩება! სწორედ სასწაულებაა.

სოციალისტურ ინტერნაციონალში შემოდიან ხუთი სოციალისტური პარტია საბჭოთა კავშირიდან. ამათგან ოთხი ერთი აზრისაა საბჭოთა «სოციალიზმზე». მეხუთედან, რუს მენშევიკებისაგან მხოლოდ დანი და მისი ფრაქციაა განსხვავებული აზრის, ხოლო მეორე ფრაქცია იმავე პარტიისა სავსებით ეპირდაპირება დანს, რაიცა სჩანს მათ ორგანოში ხშირად გამართული კამათიდან. საბჭოთა კავშირის სოციალისტების დიდი უმრავლესობა ერთხმად აღიარებს, რომ რუსეთში არავითარი სოციალიზმი არ შენდება, სოციალური, საზოგადოებრივი შემოქმედების ნატამალიც კი არ მოიპოვება. ყოველივეს და ყველას, ნივთთ და ადამიანთ, ფლობს სახელმწიფო და მისი ბიუროკრატია. გამეფებულია პირწავარდნილი ტირანია მთელ მშრომელ ხალხზე, რის გამო მარტო შიმშილით და დევნით დაიხოცა პაცილებით მეტი ადამიანი, ვინემ მსოფლიო ომში. ყველა ნამდვილი სოციალისტი, ინტერნაციონალის ყველა სექციები დევნილი და წვალებულია, ყველა ადამიანი ყველა უფლებას აყრილია და პოლიციის განკარგულებაში გადარიცხულია. სტალინის დიქტატურა მიმართულია არა პომეშჩიკების და კაპიტალისტების წინაალმდეგ, რომლებიც კარგა ხანია არ არსებობენ, არამედ მშრომელთა მასების წინააღმდეგ, პროლეტარიატის და გლეხობის ექსპლოატაციისაკენ გაბატონებული ბიუროკრატიის სასარგებლოთ. კომუნისტური ზედმეტი ღირებულება თავისი საშინელებით უდრის პრიმიტიულ კაპიტალიზმის ზედმეტ ღირებულებას და წარმოადგენს საფუძველს ტირანული სახელმწიფო კაპიტალიზმისა. ასეთ პირობებში სოციალისტური ინტერნაციონალის ადგილია იქ, სადაც ის ყოველთვის ყოფილა და არის, დაჩაგრულ მშრომელ ხალხთან და არა მის მჩაგვრელებთან. ინტერნაციონალი თავის გადაწყვეტილებას საბჭოთა შინაგან რეჟიმის შესახებ უნდა აშენებდეს მისი სექციების მოსაზრებაზე და მათი საშვალებით იყოს გადაბმული ჩვენ ჩაგრულ მასებთან.

ინტერნაციონალი თავიდანვე, ჰამბურგიდან, იდგა სწორეთ ამ შეხედულობაზე საბჭოთა წყობილების შესახებ საკმარისია გავიხსენოთ მისი ზოგი ბოლო ხანის რეზოლიუციები. 1927 წ. ინტერნაციონალი აცხადებს პროტესტს პოლიტიკური დევნის წინაალმდეგ რუსეთში და ითხოვს თავისი იქ მომუშავე სექციებისაგან ისარგებლოს თვითეული შემთხვევით საბჭოთა კავშირის ტერორისტული რეჟიმის დასანგრევათ».

1930 წელს თავის სამაისო მიმართვაში ის აცხადებს აუცილებლათ «საბჭოთა წყობილების დემოკრატიზაციას კონტრ რევოლიუციის თავიდან ასაშორებლათ და საერთაშორისო პროლეტარიატის მთლიანობის საფუძვლის ჩასაყრელათ». 1933 წელს ის აცხადებს რომ «ტირანიული სახელმწიფოს ეკონომიკაში გაბატონებით, პიროვნების და ორგანიზაციების თავისუფლების მოსპობით, ბადებს ყველაზე უსაშინელეს მონობას».

ერთი სიტყვით, ინტერნაციონალის შეხედულობა საბჭოთა შინაურ წყობილებაზე არაფრით არ განირჩევა ჩვენისაგან.

შესაძლებელია, საბჭოთა კავშირის დამარცხება მომავალ დიდ ომში, მაგრამ ამის მთავარი მიზეზი იქნება არა გარეშე მტრის სიძლიერე, არამედ შინაგანი რეჟიმის სიდუხჭირე. თვით თეზისები აღიარებენ, რომ იქ არის «დიქტატურა გაბატონებული პარტიის ვიწრო ჯგუფის». მაშასადამე მმართველობიდან გამორიცხულია მთელი ხალხი, ყველა პარტიები, ამათ შორის კომუნისტურიც. ქვეყნის დაცვის ინტერესები მოითხოვს მმართველობის ბაზის გაფართოებას, მის ფარგალში მთელი ხალხის შემოყვანას, დემოკრატიის აღიარებას და მის საფუძველზე ერთი სახალხო ფრონტის შექმნას. მაგრამ კრემლის ბატონებს აინტერესებს არა ქვეყნის დაცვა, არამედ დაცვა თავის ბატონობისა, სტალინის თვითმპყრობელობის და ამიტომ არავითარ ცვლილებას რეჟიმისას არ აყენებენ. თეზისების ავტორნიც კმაყოფილდებიან მხოლოდ ამნისტიით დატუსაღებული სოციალისტების და კომუნისტებისა, ხოლო მოშლას იმ რეჟიმისას, რომლის შედეგია პოლიტიკური პარტიების დევნა, არ ითხოვენ. ბოლშევიკებს არ სურთ ჰქონდეთ ერთი სახალხო ფრონტი თავისშინ, სადაც წყდება ომის და ზავის საკითხი, ხოლო ამავე დროს ფრონტს ეძებენ საზღვარ გარეთ, შველას მოელიან უცხოეთიდან და ამ მიზნით აქ იცავენ იმ წყობილებას, დემოკრატიას, რომელსაც თავიდან სამშობლოში უარყოფენ. ასეთ თვალთმაქცურ ბადეში ინტერნაციონალი ვერ გაეხვევა.

ინტერნაციონალი ვერ დადგება კრემლის ვერც საგარეო მომენტის თვალსაზრისზე იმ უბრალო მოსაზრებით, რომ ის სრულიად არ არის კურსში მისი საერთაშორისო მუშაობის. თეზისები ამ მოსაზრებას ებრძვიან იმით, რომ საბჭოთა კავშირს აცხადებენ ერთად-ერთ დიდ სახელმწიფოთ, რომელიც მოკლებულია იმპერიალისტურ ზრახვებსო. ეს რომ სინამდვილეს შეეფერებოდეს ჩვენ მართლა გვექნებოდა საქმე იშვიათ ფენომენთან, მსოფლიო ბედნიერ გამონაკლისთან და ეს მომენტი ილაპარაკებდა ბოლშევიკების სასარგებლოთ; მაგრამ ნამდვილად კი არაფერი ამის მზგავსი არ არის. საბჭოთა 160 მილიონ მცხოვრებთა შორის ოფიციალური სტატისტიკით ნახევარი არარუსებია. დაპყრობილნი ცარიზმის მიერ სხვადასხვა დროს, განთავისუფლებულნი რევოლიუციით და შემდეგ ისევ დაპყრობილნი საბჭოთა ხელისუფლების მიერ. ის დღესაც ხელს არ უშვებს ჩინეთისაგან წართმეულ მონგოლიას, ინახავს თავის ხარჯით და ინსტრუქტორებით ჩინეთში წითელ რაზმებს, ხოლო რაც უკანასკნელ დროს მას ჩამოაშორა ფაქტიურად თურქესტანი და შევიდა შიგ, როგორც ბატონი და ბრძანებელი. ის ყველგან აწარმოებს საიდუმლო დიპლომატიას და ფართო ინტრიგებს.

საქართველოს აშკარა დაპყრობა საბჭოთა ჯარების მიერ ხომ საყოველთაოთ ცნობილია. ამ სფეროშიაც ინტერნაციონალის შეხედულობა კარგა ხანია გამომუშავებულია. 1928 წელს თავის მიმართვაში მსოფლიო პროლეტარიატისადმი ის ხაზგასმით აღიარებს, რომ საბჭოთა წყობილება «თავის ბატონობაში იჭერს ერებს, რომელთაც ის ჩაგრავს და რაშიაც ის გამოტყდა საქართველოს შესახებ გამოქვეყნებულ დოკუმენტებში». რუსეთის მთავრობა მუდამ იყო და დარჩა დღესაც უმაღლესად იმპერიალისტური.

ვიმეორებთ, საბჭოთა რეჟიმი ზის სოციალ-პოლიტიკური და ნაციონალური წინააღმდეგობებით აღსავსე ვულკანზე, რომელიც იფეთქებს პირველ ხელსაყრელ შემთხვევისთანავე. არც ერთი ხალხი, არც ერთი ერი საბჭოთა იმპერიისა არ არის დაინტერესებული რეჟიმის შენახვაში. თავდაცვის ინტერესები მოითხოვენ პირველ ყოვლისა რეჟიმის შეცვლას. ხალხთა და ერთა გაბატონებას და მათთვის მისაღები წყობილების და ურთიერთობის დამყარებას. ვინც ამ მხრით მუშაობს, ის მუშაობს ქვეყნისათვის. ვინც ამას ებრძვის, ის მუშაობს ტირანებისათვის ქვეყნის წინაალმდეგ.

დასასრულ ორიოდე სიტყვა თეზისების ავტორთა ჩვენი პარტიის წინაალმდეგ უდიერ გამოლაშქრებაზე. ისინი ჩვენ და ჩვენთან ერთად სხვა მოძმე პარტიებს საბჭოთა ქვეყნებისა გვემუქრებიან ინტერნაციონალიდან გაგდებით თუ არ დავდგებით მათ შეხედულებაზე, თუ ჩვენ არ მივიღებთ კრემლის ბატონების «უპირობოთ დაცვას». რომელ ინტერნაციონალზეა აქ ლაპარაკი? მეორე ინტერნაციონალს თვითონ მოშორდენ, მის ძირითად მიმდინარეობას არ სცნობენ და გადაჭრით დადგენ კომინტერნის პლატფორმაზე. ჩვენ კი, პირიქით, ვრჩებით და ვიცავთ მათ მიერ უარყოფილ მეორე ინტერნაციონალს და ვებრძვით მათ მიერ მოწონებულ მესამეს. დანს მის ბანაკშიაც აუჯანყდენ, რუსის მენშევიკებიც ებრძვიან მის «უპირობო თავდაცვას» (იხ. «სოც. ვესტნიკ» № 21, 1935 წელი). ასე რომ თეზისების ავტორთ გამოსაგდები დაურჩებათ ძალიან ბევრი სოციალისტური პარტია, რომელთაც არ სურთ დაემორჩილონ კომინტერნის ბრძანებას და გადაიქცენ «საპატიო წითელ არმიელებათ». თვით ლეონ ბლიუმმაც კი კატეგორიულად დაგმო მათი პოზიცია ამ სიტყვებით: «სოციალიზმი ვერ დათანხმდება დაუმორჩილოს თავისი და თავის სექციების მოქმედება საბჭოთა მთავრობის მიერ მიღებულ პოზიციას» (იხ. «პოპულერ» № 13 და 14, 9 სექტ. 1935 წ.) და სამართლიანად ასკვნის: «გამოსავალი მოიძებნება მხოლოდ ინტერნაციონალის გამაგრებაში, მისი ურთიერთშორისი კავშირის და ავტორიტეტის განმტკიცებაში», ე. ი. ყოველ იმაში, რის აფეთქებას თეზისების ავტორნი ცდილობენ.

ქართული სოციალიზმი ომის საკითხში მუდამ იდგა და დგას შტუტგარტის რეზოლიუციის ნიადაგზე. მისი ცხოველმყოფელობა დაამტკიცა ცხოვრებამ. ის გატარებულ იქნა დიდი ომის განმავლობაში ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში, რითაც დაინგრა მთელი დრომოჭმული მონარქიული წყობილებანი. ამ დიად ხალხურ მოძრაობაში ჩვენმა პარტიამაც მიიღო მხურვალე მონაწილეობა. ის დღესაც ამ ხაზზე დგას; ის ებრძვის გარეთ ომს, შიგნით ყველა ფორმის ძალმომრეობას, როგორც ბოლშევიკურს, ისე ფაშისტურს და დგას ურყევათ მშრომელთა დემოკრატიის და ერთა თვითგამორკვევის ნიადაგზე. ამ მიზნის მიღწევას ის ფიქრობს მასების პოლიტიკურათ ამოძრავებით და სოციალიზმის დროშის ქვეშ დაყენებით.

საქ. სოც.-დემ. მუშ. პარტიის
საზღვარ გარეთელი ბიურო.

ოქტომბერი.
1935 წ.

საკმარისია მოვიყვანოთ ერთი მაგალითი. მისი აზრით საქართველოში ვითომ იყვენ მზგავსად რუსეთისა ლეგალური და არალეგალური მარქსისტები, რომელთა შორის დავა ყოფილა ტაქტიკაზე. არაფერი ამის მზგავსი არ ყოფილა სინამდვილეში. ქართული სოციალდემოკრატია 1902 წლამდე ვითარდებოდა სრულიად დამოუკიდებლად რუსეთისა, სადაც მარქსისტთა შორის მართლაც იყო თავიდანვე დიდი განსხვავება მრავალ ძირითად საკითხებში: ორგანიზაციულში, ტაქტიკურში, აგრარულში, სოციალ-პოლიტიკურში და სხვ. მათ შორის საერთო იყო მხოლოდ იდეური, დოქტრინალური მოძღვრება, მზგავსად ყველა სხვა სოცალიდემოკრატიული პარტიებისა. ჩვენში კი არასოდეს არ ყოფილა გაყოფა და დაპირდაპირება ლეგალურ და არალეგალურ მუშაობისა; ორივე სახის მუშაობა აკეთებდა და ემსახურებოდა ერთსა და იმავე საქმეს მხოლოდ სხვა და სხვა მეთოდებით. ლეგალურად მომუშავენი იღებდენ მონაწილეობას არალეგალურ მუშაობაშიც და პირიქით. «კვალში» მონაწილეობდენ ორივე ჯურის მარქსისტები; «კვალისტები» მუშაობდენ მუშათა ორგანიზაციებში. გამომცემლობა «ახალი კვალი» დაარსეს უმთავრესად პროპაგანდისტებმა.

ეგ ორი ფორმის ერთი და იგივე მუშაობა დარჩა ჩვენში ბოლომდის და მას ბოლო მხოლოდ ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ მოუღო. ახლა მუშაობა შეიძლება მხოლოდ ერთი სახით,—არალეგალურად.

ჩეკისტ ბერიას ფანტაზიას საზღვარი არა აქვს, ოღონდ კი ასიამოვნოს რამენაირად თავის მომავლინებელს, რუსეთის ბოგდიხანს სტალინს. მას უთუოდ ვერ შეუგნია, რომ წარსულის გაყალბება. მატიანის ფურცლებზე დოკუმენტალურად აღბეჭდილ ისტორიის გაცრუება, ჩეკისტისათვის ისე ადვილი საქმე არ არის, როგორც უიარაღო მსხვერპლის კედელზე მიყენება და რევოლვერის ტყვიით მისთვის ტვინის გახვრეტა.

ბოლშევიკებისთვის ტყვილის თქმა და წერა ერთი უდიდესი მცნებათაგანია და მის წინააღმდეგ—რა თქმა უნდა—ვერ შეცოდებენ, მაგრამ ყველაფერს თავისი საზღვარი აქვს; გადამლაშება ყველაფერში მავნებელია. ბოლშევიკები ტყვილის თქმაში რომ ზომას იცავდენ, შეიძლება ზოგი გულუბრყვილო კიდეც დაეჯერებიათ რამეში, მაგრამ ისტორია à la **Beria** ვერავის შეიყვანს შეცდომაში. ქართველი მკითხველის დიდი უმრავლესობა უშუალო მოწამე და მონაწილეა იმ გმირული რევოლიუციონური მოძრაობის, რომელსაც ჩვენში ქონდა ადგილი. რომ ამ მოძრაობაში ქართველი ბოლშევიკების მონაწილეობა არაფერს უდრის, ეს ყველამ იცის. რაც შეეხება პირადათ სტალინს, მისი როლი ყოველთვის დეზორგანიზატორული იყო და, როგორც ასეთს, მას ხშირად ახლოსაც არ იკარებდენ ქართული რევოლიუციონური ორგანიზაციები, რიცხავდენ თავის წრიდან და ერიდებოდენ მასთან საქმის დაჭერას.

ჩვენმა მუშათა კლასმა და რევოლიუციონურმა გლეხობამ იმ თავითვე აუღო სწორი ალღო ბოლშევიკურ საქმიანობას და პირწმინდათ გაემიჯნა მას; ქართველი მუშა და ქართველი გლეხი სცნობდენ და ენდობოდენ მარტო იმ პარტიას, რომელსაც ხელმძღვანელობდენ ნ. ჟორდანია, ს. ჯიბლაძე და ამ უკანასკნელთა მეგობარ-მოწაფეები. ამის საუკეთესო დამამტკიცებელია ის გარემოება, რომ ქართველი მუშები და გლეხები თავის წარმომადგენლად და დეპუტატებათ ყოველთვის ირჩევდენ მხოლოდ მენშევიკებს და არც ერთხელ არ აურჩევიათ ბოლშევიკი. თებერვლის რევოლიუციამ კი სავსებით გამოააშკარავა ბოლშევიკების არარაობა საქართველოში. რევოლიუციის პირველ დღიდანვე დღის სინათლეზე გამოვიდენ არალეგალური მენშევიკური ორგანიზაციები და დაიკავენ ის ადგილი, რომელიც მათ ეკუთნოდა დამსახურებით და სამართლიანად. ამ დროს ლენინურ-სტალინურ პარტიის სახსენებელიც კი არ იყო საქართველოში. იყო მხოლოდ ბოლშევიკურ ინტელიგენციის ერთი ჯგუფი. ამ ჯგუფის ერთი—უფრო გონიერად განწყობილი—ნაწილი იმ თავითვე გამოეყო ლენინის ახალ ყაჩაღურ მიმართულებას და შეუერთდა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას. დარჩენილებს მომხრეებად აღმოუჩდენ მხოლოდ ციხიდან ახლად გამოშვებული სისხლის სამართლის დამნაშავენი, სოფლის ქურდ-ბაცაცები და ფრონტიდან დაბრუნებული ჯარის კაცების ის გაბოლშევიკებული ნაწილი, რომელიც ნაძარცვ ნაქურდალით დაბრუნდა სახლში. ასე მოხდენილად შეზავებული ბოლშევიკური თაიგული, თავის თავად იგულისხმება, ვერ გახდებოდა მიმზიდველ ძალად ჩვენი ქვეყნის მოწინავე რევოლიუციონურ დემოკრატიისათვის; ქართველ ბოლშევიკების პატარა ჯგუფი დარჩა გარიყულ-განმარტოვებული, ყველას მიერ შეძულებული და ათვალისწინებული. ჯუღაშვილ-მახარაძეებმა ეს ვერ მოითმინეს და შური იძიეს ქართველ ხალხზე: სამშობლო ქვეყანას შემოუსიეს მოსკოვის ურდოები და რუს წითელარმიელის ჩექმით გადათელეს დამოუკიდებელ ცხოვრებისა და ზრდა-განვითარების გზაზე ახლად შემდგარი საქართველო.

ასეთია სიმართლე... ბერიას და მის მუცელზე მხოხავ კუდებს ეშინიათ ამ სიმართლის და არას ერიდებიან მის გასაყალბებლად; მაგრამ მათ ავიწყდებათ, რომ ხალთაში შუბი არ დაიმალება. სიმართლე თავის გზას გაიკაფავს მიუხედავათ იმისა, მოსწონს თუ არა ეს ისტორიკოსის როლში მოვლინებულ ჩეკისტ ბერიას.

ბ. არიძე.

◆

მათ შორის

მათ შორის დიდი ზეიმია; ბოლშევიკები დღესასწაულობენ იმას თუ ამ 15 წლის წინეთ როგორ დაიპყრეს საქართველო და აქედან რა დიდი ხეირი ნახეს. თფილისი და მოსკოვი ერთმანეთს ეჯიბრებიან ამ სარფიანი საქმის გაჩალხვაში. ამდენ ხანს მართლა არავინ იცოდა, ვინ იტვირთა, ვისი მეთაურობით მოხდა მოსკოვის ურდოების ჩვენს ქვეყანაში შემოსევა. ზოგი რას ამბობდა, ზოგი რას. ახლა ეს საიდუმლოება გამჟღავნებულია მოსკოვის გაზეთ «პრავდა»-ში», რომლის მოწინავე აცხადებს: «გაუმარჯოს იმას, ვინც შემოიყვანა (საქართველო) საბჭოთა ხალხების დიდ ოჯახში, ჩვენი ძვირფასი, ჩვენი ახლობელი სტალინი!» (№ 55, თებერვალი 25). ამიერიდან ვიცით ქართველი ერის დამქცევი. ამას არ დაივიწყებს საქართველო.

⁂

სტალინიც, რასაკვირელია, დიდათ იკვეხის ამ თავის გაბატონებაზე ქართველ ხალხზე და ამ თავის ალტაცებას ამცნობს განსაკუთრებითი უქაზით მის ჯამიტლაკიებს ფ. მახარაძეს და ბერიას. თუ ამდენ ხანს მოსკოვი და მისი აგენტები ყველა გზაჯვარადინზე აცხადებდენ—საქართველოს გასაბჭოებაში წითელი ჯარები არაფერ შუაში იყოვო, ახლა პირველათ ოფიციალურათ იუწყებიან ამ ვერსიის სიყალბეს, თუმცა «მშრომელებს» ახლაც არ ეყრებიან. სტალინი სწერს: «შეერთებული ძალღონე საქართველოს მშრომელთა და წითელი ჯარის დაბოლოვდა მენშევიკების განდევნით» ო. ამას სწერს იმ მახარაძეს, რომელმაც თავის დროზე ცნობილ მოხსენებაში მოსკოვისადმი დასწერა, რომ საქართველოს გასაბჭოება მოხდა გარეშე ქართველი მშრომელებისა მხოლოდ შემოჭრილი ჯარებით, და თვით კომუნისტური ორგანიზაციაც კი ამ დროს არ არსებობდაო. სტალინს არ შეუძლია რომ არ იცრუოს, მაგრამ სი ცრუეში ერთი სიმართლე მაინც გაურია. წითელი ჯარების ჩვენში შემოჭრა დადასტურებულია.

⁂

სტალინი, რასაკვირელია. აქებს თავის ნაშრომს, ქართველ ხალხს აცხადებს გაბედნიერებულათ. ამ მის უქაზს კვერს უკრავენ საქართველოდან ყველა მისი შინაყმები და კუდამელები. მას მიმართავენ უშველებელი წერილი-ლექსით, რომელსაც «ხელს აწერენ მილიონ ხუთას ოთხმოცი ათასი მშრომელნი საბჭოთა საქართველოსა»; ამას ირწმუნებიან ჩეკის პოეტები: იაშვილი, ლეონიძე, მიწიშვილი, გაფრინდაშვილი და სხვა მუცელზე მხოხავი კალმოსნები და ამტკიცებს თვით ობერჩეკისტი ბერია. ეს ჭორი მოსკოვმა ამცნო მთელ ქვეყანას, ნახეთ რა ბედნიერია მთელი ქართველი ერიო («ჰუმანიტე», 27.2.36) ბოლშევიზმი ცხოვრობს სიცრუით, ეს ცნობილი ამბავია. მაგრამ აქ ვერავითარი ზომა ვერ დაიცვეს. მათი სიყალბის მატემატიკურათ დამტკიცება. მათივე ციფრებით, უადგილო არ არის. არსებობს კი საქართველოში მილიონ ნახევარი მშრომელი, რომელთაც წერა-კითხვა იციან?

1926 წ. აღწერით, საქართველოში ითვლება მომუშავე ასაკის მცხოვრებნი (20–59 წ.) 1.141.707. თუ ამას გავადიდებთ ნახევრათ მომუშავე ასაკით (15-19 წ. და 60-69 წ.) გამოვა კიდევ 384.816. სულ მთლათ მცირეწლოვანებიანა მილიონ ნახევარზე ცოტა მეტი. ამათ შორის, იმავე სტატისტიკის მიხედვით, წერა-კითხვის მცოდნეა 43 პროც., ე. ი. ნახევარზე ნაკლები*). მაშასადამე, ყველას რომ ხელი მოეწერათ, მაშინაც კი არ შედგებოდა შვიდას ათასზე მეტი. ეს კიდევ იმ შემთხვევაში, თუ დაუშობთ მართლა ხელის მოწერას. სინამდვილეში, რასაკვირელია, მთელი ეს გალექსილი პეტიციის ამბავი შეთხზულია ჩეკისტების და მათი ამყოლთა მიერ. ამ უკაცრავათ პასუხია «საზოგადოებაში» ცრუ ცრუზე ზის და სიცრუით მიაჭენებს. სწორეთ ასეთ ხალხზე უთქვამს აკაკის:

ქურდები სჭრიან სამართალს
მართლებს უყრიან ბორკილსა
და ქვეყნის მტერი იუდა
ლასცინის მამულიშვილსა.
ბრიყვი და უსწავლელი
თავში უდგიან ჭკვიანებს
გაქრეს ეს ჟამი ბარემ-ლა
ნეტავი რას იგვიანებს?..

ია.

◆

ლეონტი კვაჭანტირაძე

საქართველოში (გურია, ხიდისთავი) გარდაცვლილა ს.-დ. პარტიის ერთი ძველი წევრთაგანი ლ. კვაჭანტირაძე. განსვენებული ეკუთვნოდა გურიის გლეხობის იმ თაობას, რომელიც დაუყონებლივ გამოეხმაურა მე 90 წლეებში მოვლინებულ მესამე დასს. მის გამათვითცნობიერებელ პოლიტიკურ და კულტურულ მუშაობაში. სწორედ ლეონტის მაგვარი ფხიზელი და ჭკუა მახვილი ახალგაზდა გლეხები ამოუდგენ გვერდში არს. წითლიძეს, ის. რამიშვილს და მათ ამხანაგებს გურიაში რომ პირველად იკისრეს სწავლა-განათლების გავრცელება და უკვდავ ეგნატე ნინოშვილის გმირების—მოსე მწერლებთან და ტარიელ მკლავაძეებთან—შებრძოლება. სოფლის ღარიბი ახალგაზდა გლეხი ლეონტი, ხელობით ხარაზი, ხდება ცენტრი ყურადღების იმ მოღვაწეთა თუ პროპაგანდისტთა, «ახალ თაობის კაცთა», რომლებიც თავდადებით უდგებიან სწავლა-განათლების შემოტანას გლეხებში და საერთოთ სოფლის გათვითცნობიერებას მთელ გურიაში.

ჩვენ თვალწინ გვიდგას ამ წუთში ცხოვრების მიერ გამწარებული ეს ამხანაგი და გვაგონდება ყველაზე უწინ: როცა ბავშვები ვბრუნდებოდით სკოლიდგან სახლში, ბევრს ჩვენგანს უნდა გაევლო სწორეთ ლეონტის სახარაზო დუქნის წინ. ის უსათუოდ გაგვაჩერებდა, გამოგველაპარაკებოდა, გვაჩვენებდა ზოგიერთ წიგნებს და ჟურნალებს («კვალი», «მოამბე»), ხშირათ ახსენებდა ჩვენთვის სრულიად გაუგონარ სახელებს—ეგნატე ინგოროყვა-ნინოშვილს, ნოე ჟორდანიას და თან დასძენდა—ისწავლეთ კარგათ და როცა ნასწავლი კაცები შეიქნებით, ამათსავით გაითქვამთ სახელსო. ჩვენს გულში ეს დაუვიწყარ კვალს სტოვებდა. როცა გურიაში დაიწყო ფართო რევოლიუციონური მოძრაობა. ლეონტი დაატუსაღეს, იმ დროს უკვე მთელ არემარეში ცნობილი «ახალთაობის კაცი». ერთ წელზე მეტი იჯდა ის ქუთაისის ციხეში, საიდანაც გამოვიდა ერთი-ორად შეიარაღებული გონებრივად და ამიტომ არც ნაღვლობდა ციხეში ყოფნას და იქ გატარებულ დროს დაკარგულათ არ სთვლიდა.

ლეონტის არ უყვარდა საჯარო კრებების ტრიბუნაზე გამოსვლა, მაგრამ ითვლებოდა მეტად მოსწრებულ და სასიამოვნო მოლაპარაკეთ და მის გარშემო ყოველთვის დაინახავდით თავმოყრილ სოფლელებს, «ფილოსოფოსი ლევანტიეს» (ჭოლა ლომთათიძის მიერ ასეთი სახელით იყო მონათლული) მსჯელობას რომ ისმენდენ. როცა 1905 წ. მოევლინენ გურიის სოფლებს კობა ჯუღაშვილი, ბუდუ მდივანი და თედ. კალანდაძე ბოლშევიკური ორგანიზაციების შესაქმნელათ და პირველი იერიში ხიდისთავზე მიიტანეს, აქ მათ დახვდათ აუღებელი სიმაგრე, რომლის შექმნაში დიდი წილი მიუძღოდა «მენშევიზმით ტვინ მოწამლულ» ლეონტი კვაჭანტირაძეს—თვით ამ გადაგვარებული ქართველების თქმით.

ლეონტი მოესწრა მეორე რევოლიუციას, თვითმპყრობელობის დანგრევას, საქართველოს თავისუფლებას და დამოუკიდებლობას. დიდხანს არ გაგრძელებულა ეს სანეტარო დრო და იწყება ხელახლა მისი ტანჯვა-ჩაგვრა. 1924 წლის ბოლოს იწერებოდა: გახსოვს, ჩემს ეზოში რომ მანდარინები მქონდა გაშენებული, ოთხასი ძირი უკვე გაიყინა სუსხი ზამთრის გამო და ეხლა კი ხელახლა იწყებს ამოყრასო. ეს იმას ნიშნავდა, რომ მის ახლო მახლოს ოთხასი კაცი გამოასალმეს წუთისოფელს ჩვენი ქვეყნის დამპყრობელებმა და მათ ქართველ აგენტებმა. სამიოთხი წლის წინეთ ის ხელ-ახლა დაატუსაღეს ბოლშევიკებმა, ერთი წელი ყავდათ ციხეში და უპირებდენ გადასახლებას. მოულოდნელად გაანთავისუფლეს, ალბად დარწმუნდენ რომ დიდი ხანი არ ქონდა. ასეთი ცხოვრება «თავისუფლათაც» კი მისთვის იგივე ციხე იყო და მას ვერ გაუძლო უკვე სამოცი წლის მოხუცმა...

ემ. ლ—ძე.

◆

პარტიის დღე

პარტიის დღის და ამხ. ნ. ჟორდანიას მისალოცათ მიღებულია წერილი პრაღის ს.-დემ. ორგანიზაციისაგან. წინა ნომერში მოთავსებულ პარტიის დღის ანგარიშში გამოტოვებულია შემდეგი ფრაზა: წაკითხულ იქნა აგრეთვე წერილობით მილოცვა ამხ. ანტონ ყორყოლიანისაგან. იქვე აღნიშნულია: პარტიის დღის საგანგებო სხდომა გაიმართა ორ თებერვალს. უნდა იყოს: გაიმართა ცხრა თებერვალს.

◆

საერთაშორისო მუშათა მოძრაობა და პოლიტიკა

ერთი ფრონტი.

სოციალისტებს და კომუნისტებს შორის საერთო ფრონტს კარგი პირი არ უჩანს. დიდი და მასიური პარტიები, როგორც სკანდინავიის ქვეყნების, გოლანდიის და ჩეხოსლოვაკიის სოც.-დემოკრატია წინედაც უარს ამბობდენ კომუნისტებთან ერთ ფრონტში შესვლაზე და დღესაც ამის კატეგორიული წინაალმდეგი არიან. ერთი ფრონტის საკითხი ზემოთ აღნიშნულ ქვეყნებში ამ დროებით აღარც კი ისმება.

არ ცხრება და არ მშვიდდება ინგლისის უმნიშვნელო და სუსტი კომუნისტური პარტია. რომელიც უკანასკნელ ხანებში განმეორებით მოითხოვს ინგლისის მუშათა პარტიაში ფედერატიულ საფუძველზე შესვლას. მაგრამ ამ ცდისაგანაც არაფერი გამოდის. ამას წინეთ ინგლისის მუშათა პარტიის გენერალურმა მდივანმა—მიდლეტონმა აღმასრულებელი კომიტეტის სახელით უპასუხა კომუნისტებს და მოაგონა მათ პარტიის წინა კონგრესების დადგენილებანი, რომლის ძალით აკრძალულია კომუნისტების მუშათა პარტიაში დაშვება. ჩვენი პარტიის ცენტრალური ორგანო. განმარტავდა მიდლეტონი, ღრმათ დარწმუნებულია იმაში, რომ დემოკრატიის დაცვის და მისთვის ბრძოლის შენელება. რაც უთუოთ იქნებოდა შედეგი კომუნისტების მუშათა პარტიაში შემოსვლისა, აუცილებლივ გააძლიერებდა რეაქციის ძალებს, ხიფათში ჩააგდებდა არსებულ თავისუფლებებს და დიდი ხნით უკან დასწევდა ინგლისში სოციალიზმის განხორციელების საქმესო. ამიტომ ჩვენ ვერავითარ საერთო ფრონტს ვერ გავმართავთ თქვენთანო.

დაახლოვებით ასეთივე პასუხი გასცა ბელგიის მუშათა პარტიის გენერალურ საბჭომ გასულ იანვრის პირველ რიცხვებში ბელგიელ კომუნისტებს და მათთან საერთო ფრონტი 45 ხმით 4-ს წინააღმდეგ უარყო.

გერმანიაში ჰიტლერიზმის გაბატონების შემდეგ ბევრს ეგონა, რომ იქ კომუნისტები გონს მოვიდოდენ და რეაქციის წინააღმდეგ მებრძოლ ძალების რღვევას და დასუსტებას თავს გაანებებდენ. მაგრამ ეს იმედები არ გამართლდა. კომუნისტები განაგრძობენ დემოკრატიულ პრინციპების აბუჩათ აგდებას და სოციალდემოკრატების ლანძღვა-გინებას. ამის გამო გერმანიის სოციალდემოკრატიულ პარტიის ხელმძღვანელ ორგანომ გასული წლის დამლევს გამოაქვეყნა მემორანდუმი, სადაც აღწერილია კომუნისტების ყოველგვარი თვალთმაქცობა და მანიოვრები, იქვე ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ კომუნისტებს საერთო ფრონტი უნდათ ორ პარტიათა შორის არა მშვიდობიანობის ჩამოსაგდებათ და მათი საერთო მოქმედების დასამყარებლათ, არამედ ეს არის მათი ახალი სტრატეგია სხვების დასასუსტებლათ და დასანგრევათ; კომუნისტებთან ერთი ფრონტი გერმანიის სოციალდემოკრატიას ჩამოაცილებდა ყველა იმ ელემენტებს, რომელნიც დღეს მას მხარს უჭერს დემოკრატიის გასამარჯვებლათო. ყველაფერი ეს შეუძლებლათ ხდის გერმანიის სოც.-დემოკრატებს და კომუნისტებს შორის საერთო ფრონტის გამართვას და გერმანიის სოციალდემოკრატიაც ასეთი ფრონტის კატეგორიული წინაალმდეგია.

კომუნისტებთან საერთო ფრონტს დღემდის არ ეშვება ევროპის სოციალისტ პარტიათა შორის ერთი მნიშვნელოვანი და მასიური საფრანგეთის სოციალისტური პარტია. ამ ორ პარტიამ 1934 წლის ივლისში ხელი მოაწერეს თავდაუსხმელობის პაქტს და საერთო მოქმედება დაიწყეს. მას შემდეგ რამოდენიმე საჯარო კრება გამართეს ერთად და ორი, თუ სამი საერთო დიდი დემონსტრაცია მოაწყვეს უმთავრესი მათი მუშაობა კი მთელი ამ ხნის განმავლობაში წარმოებდა კომისიებში, რომელსაც ამ პარტიათა ორგანიულ გაერთიანებისათვის ნიადაგი უნდა მოემზადებია და საფუძველი ჩაეყარა. კრებებს და ლაპარაკს ბოლო არ უჩანს, მაგრამ დადებითი აქედან დღემდის არაფერი გამოსულა.

საფრანგეთის სოციალისტურ პარტიაში მოკალათებულ ზოგ ბოლშევიზანებს (ჟირომსკი, პივერი) ერთ პარტიაში ორგანიულ გაერთიანებისათვის კომუნისტების მიერ წამოყენებული პირობები, ცოტა შესწორებით, მისაღებათ მიაჩნიათ და მოუწოდებენ სოციალისტებს ასეთი შეთანხმებისაკენ.

კომუნისტებიც გათამამებული ბოლშევიზანების დახმარებით და მხარის დაჭერით გამოდიან ეხლა სოციალისტების და კომუნისტების საერთო საჯარო კრებებზე და გაერთიანებისათვის თავიანთ წინადადებებს და პირობებს აყენებენ.

როგორია ეს პირობები?

ამ უკანასკნელ ხანებში კომუნისტებმა გამოგვაყრუეს სახალხო ფრონტის საჭიროებაზე ყვირილით. ფრანგი სოციალისტები და რადიკალები გახურებული გვარწმუნებდენ, რომ კომუნისტები მოჭკვიანდენ, რთულ მდგომარეობას ანგარიშს უწევენ, პარლამენტარულ-ორგანიული მუშაობა მათ აინტერესებთ და სახალხო ფრონტის მთავრობაშიდაც მონაწილეობას მიიღებენო.

კომუნისტური პარტიის ლიდერები კი სხვანაირათ მღერიან. ცნობილი კომუნისტი—დიუკლო—პარტიის ცენტრალურ ორგანოს—«ჰიუმანიტე»-ს ფურცლებზე განმარტავს, რომ დღევანდელ პირობებში ისინი ვერ მიიღებენ მონაწილეობას სახალხო ფრონტის მთავრობაში, რომელიც იქნება დაყრდნობილი პარლამენტის უბრალო უმრავლესობაზე. მათთვის ეს იქნებოდა ბურჟუაზიული მინისტერიალიზმი. მათ აინტერესებს მხოლოთ ის მთავრობა, რომელსაც წარმოშობს რევოლიუციური მოძრაობა, როცა ბურჟუაზიას აღარ შეეძლება მართვა-გამგეობა და დაიწყება ძალაუფლების საერთო დეზორგანიზაცია. ასეთ კრიზისის დროს კომუნისტები ფიქრობენ მონაწილეობა მიიღონ მთავრობაში, რომელიც უმთავრესათ დაეყრდნობა ფართე მასების რევოლიუციურ კომიტეტებს და არა პარლამენტს. ამასვე ამბობდა პარტიის გენერალური მდივანი ტორეზი ამას წინეთ კომუნისტების მერვე კონგრესზე ვილორბანში. ესე იგი კომუნისტების მისწრაფება და სურვილია მთელი ძალაუფლება ხელთ იგდონ. სახალხო ფრონტის ლოზუნკი კი მათ მხოლოთ ამ მიზნისათვის სჭირიათ. ეს ვერ გაიგეს დღემდის ვერც სოციალისტებმა და ვერც რადიკალებმა.

სოციალისტების და კომუნისტების 2 დეკემბრის შეერთებულ კრებაზე პარიზში დიუკლო, ვილორბანის კონგრესზე კი ტორეზი, ამ პარტიების გაერთიანების აუცილებელ პირობათ აყენებდენ გაერთიანებული პარტიის მიერ საბჭოების ფორმით პროლეტარიატის დიქტატურის ცნობას და მიღებას.

ამ კომუნისტების აზრით გაერთიანებული და მთლიანი პარტია უნდა საზრდოებდეს იმ იდეოლოგიით, რომელიც ასე «გაამდიდრა» ლენინმა და სტალინმა. ისინი მოითხოვენ აგრეთვე, რომ ეს გაერთიანებული პარტია ორგანიზაციულათ ეწყობოდეს «ლენინის და სტალინის დიდი პარტიის საფუძველზე».

გამოდიან რა ყველა ზემო აღნიშნულ მათი მთავარ დებულებებიდან, დაბოლოს ფრანგი კომუნისტები გაერთიანების აუცილებელ პირობათ სვამენ, რომ როგორც სოც. ინტერნაციონალში, ისე მის გარეთ ხდებოდეს სასტიკი კრიტიკა იმ პარტიებისა (განსაკუთრებით ინგლისის მუშათა პარტიის და სკანდინავიის ქვეყნების სოციალისტურ სექციების), რომელნიც ბოლშევიკურ-კომუნისტურ წინადადებებს ებრძვიან და მათთან შეთანხმებას უნდობლობით უყურებენ.

რამდენი ხანი გადის, იმდენათ კომუნისტები უფრო თავხედობენ, პირბადეს იხდიან და თავისი მატყუარა სახით გვევლინებიან.

სოციალისტებიც უკვე ხედავდენ კომუნისტების თაღლითობას და მანიოვრებს და თანდათან ბურუსიდან გამოდიან. ამას მოწმობს ლობას წერილები «პოპულერ»-ში და პარტიის უკანასკნელ არაჩვეულებრივ კონგრესზე პარიზში პოლ ფორის, სევერაკის და სხვების გამოსვლები.

ძნელია აქედან იმის თქმა, თუ ფრანგი სოციალისტები საერთოთ დროზე შეიგნებენ და ორ პარტიათა გაერთიანების ილლუზიები მათში თანდათან გაიფანტება. ყოველ შემთხვევაში სამწუხაროა, რომ ასეთმა ილლუზიებმა მათ დღემდინ დიდი ვნება მოუტანა.

კ.

---

*) იხ. კ კანდელაკის წიგნი—საქართველოს მეურნეობა.

„ბრძოლის ხმის“ ექსპედიციისაგან

ხელის მომწერთ ვთხოვთ მათზე დარჩენილი
გასული წლის გაზეთის ფული გაასწორონ
მოკლე დროში.

«ბრძოლის ხმის» გამოწერა შეიძლება
ამხ. პ. სარჯველაძესთან შემდეგი მისამართით:
M-r P. Sardjveladze
9, rue Seguier 9. Paris (6)

Arpajon— Imprimerie de *La Gazette de Seine-et-Oise*.

Le Gérant : René Toussaint.